

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

Makroekonomické indikátory Republiky Kazachstán

Anna Tsoy

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anna Tsoy

Podnikání a administrativa

Název práce

Makroekonomické indikátory Republiky Kazachstán

Název anglicky

Macroeconomic indicators of the Republic of Kazakhstan

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je popis a analýza vývoje konkrétních makroekonomických ukazatelů Republiky Kazachstán, kterými jsou hrubý domácí produkt, míra inflace, míra nezaměstnanosti, veřejný dluh a zahraniční obchod. Na základě oficiálních statistik a prozkoumaných údajů budou analyzovány trendy makroekonomických ukazatelů země v období 2010-2020. Následně budou identifikovány faktory, které významně ovlivňují ekonomický rozvoj země a její současné nejzávažnější problémy.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí: teoretickou a praktickou. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých a zahraničních autorů. V její rámci bude poskytován přehled o jednotlivých hospodářských odvětvích, politickém systému, historických a ekonomických událostech Kazachstánu.

Vlastní práce je zaměřena na analýzu vývoje základních makroekonomických ukazatelů. V praktické části je nutné získat, roztřídit a zpracovat data, která jsou základem analýzy. Informace budou primárně čerpány z webových stránek Agentury pro strategické plánování a reformy Republiky Kazachstán.

Doporučený rozsah práce

30-40 pgs

Klíčová slova

Republika Kazachstán, makroekonomické ukazatele, ekonomický rozvoj, hospodářství, surovinový potenciál, analýza, dynamika vývoje

Doporučené zdroje informací

BAIGABYLOV, Nurlan, Vyacheslav DODONOV, Adil KAUKENOV, Arman KASHKINBEKOV, Madina MUSAYEVA, Aliya MUSINA a Elmira OTAR. Transformatsiya ekonomiki Kazakhstana. Astana: IndigoPrint, 2019. ISBN 978-601-80512-7-2.

IPOVSKÁ, H. Moderní ekonomie: jednoduše o všem, co byste měli vědět. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

JUREČKA, Václav. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert. ISBN 978-80-271-0251-8.

SULTANOV, Bahyt. Kazachstanskii put'-2050. 1. vyd. Almaty: Kisi, 2014. ISBN 978-601-7242-92-3.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 8. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 20. 10. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Makroekonomické indikátory Republiky Kazachstán“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury i dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29.11.2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Mgr. Ing. Petru Wawroszovi, Ph.D., za jeho odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady, věcné připomínky a trpělivost během celého procesu zpracování práce. V neposlední řadě také velmi děkuji své rodině a blízkým přátelům za podporu.

Makroekonomické indikátory Republiky Kazachstán

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá prozkoumáním konkrétních makroekonomických ukazatelů Republiky Kazachstán.

Objektem práce je hospodářská činnost Republiky Kazachstán. Předmětem výzkumu jsou ukazatele ekonomické efektivity Kazachstánu.

Cíl této bakalářské práce zahrnuje zhodnocení dosavadního vývoje a analýzu stavu ekonomiky v období let 2010–2020 prostřednictvím sledování změn v hodnotách hrubého domácího produktu, míry inflace, míry nezaměstnanosti, veřejného dluhu a zahraničního obchodu. Za účelem dosažení tohoto cíle byly studovány teoretické základy ekonomické regulace, byla uvedena charakteristika ekonomické činnosti státu a posouzeny možné perspektivy jejího rozvoje. Práce se rovněž zabývá pokrokem v realizaci národního projektu „Kazachstán – 2050“ a další výzkumnou otázkou také je závislost ekonomiky státu na vnější poptávce po ropě, plynu, nerostných přírodních zdrojích. Byly sestaveny grafy zobrazující vývoj konkrétních makroekonomických ukazatelů.

V závěru jsou shrnuty všechny získané poznatky a na jejich základě byl zhodnocen současný stav a vývoj během sledovaného období v Kazachstánu.

Klíčová slova: Republika Kazachstán, makroekonomické ukazatele, ekonomický rozvoj, hospodářství, surovinový potenciál, analýza, dynamika vývoje

Macroeconomic indicators of the Republic of Kazakhstan

Abstract

This bachelor's thesis examines certain macroeconomic indicators of the Republic of Kazakhstan.

The object of the study is the economic activity of the Republic of Kazakhstan. The subject of research are the indicators of economic efficiency of Kazakhstan.

The aim of this bachelor thesis is to evaluate the current progress and to analyse the economic situation in the period 2010-2020 by tracking changes in the values of gross domestic product, inflation rate, unemployment rate, public debt and foreign trade. In order to achieve this goal, the theoretical foundations of economic regulation were studied, the characteristics of the state's economic activity were presented and possible prospects for its development were assessed. The study also considers the progress in the implementation of the national project "Kazakhstan – 2050" and the role of external demand for oil, gas and natural resources for Kazakhstan's economic growth. Graphs depicting the development of specific macroeconomic indicators have been compiled.

In the conclusion, all the obtained observations are summarized and on their basis the current state and development during the period under review of Kazakhstan was assessed.

Keywords: Republic of Kazakhstan, macroeconomic indicators, economic development, economy, resource potential, analysis, development dynamics

Obsah

1.	Úvod	11
2.	Cíl práce a metodika	12
2.1.	Cíl práce	12
2.2.	Metodika	12
3.	Historický vývoj Kazachstánu	13
4.	Teoretická východiska	14
4.1.	Hrubý domácí produkt	14
4.1.1.	Nominální a reálný produkt	15
4.1.2.	Metody výpočtu	15
4.2.	Inflace	16
4.2.1.	Měření inflace	17
4.2.2.	Sociálně-ekonomické dopady inflace	18
4.3.	Nezaměstnanost	19
4.4.	Státní a veřejný dluh	20
4.5.	Zahraniční obchod	22
5.	Vlastní práce	24
5.1.	Vývoj hrubého domácího produktu	24
5.2.	Inflace	26
5.3.	Nezaměstnanost	28
5.4.	Vývoj kurzu měny	30
5.5.	Státní rozpočet	32
5.6.	Platební bilance	35
5.7.	Veřejný dluh	38
5.8.	Zahraniční sektor	40
5.8.1.	Export a import	40
5.8.2.	Zahraniční investice	43
5.9.	Strategie „Kazachstán – 2050“	44
6.	Závěr	47
	Seznam použitých zdrojů	49
	Seznam tabulek	51
	Seznam grafů	51

1. Úvod

Makroekonomie je věda o chování ekonomiky jako celku. Samostatnou vědní disciplínou se makroekonomie stala v polovině dvacátého století. Mezi její hlavní úkoly patří zajišťování ekonomického rozvoje státu a zlepšování životní úrovně obyvatel.¹

Jako každá věda, i ekonomie operuje s řadou různých ukazatelů, a to jak na úrovni podniku, tak i státu. Makroekonomické ukazatele umožňují hodnotit stav ekonomických procesů – jedná se o souhrnné číselné ukazatele, které se počítají za určité časové období a slouží jako hlavní kritérium pro stav národního hospodářství státu jako celku.

Předmětem studia je analýza vývoje vybraných makroekonomických indikátorů Republiky Kazachstán, nezávislého, suverénního státu ve Střední Asii, který se díky své geopolitické poloze a ekonomickému potenciálu stal nejrozvinutější ekonomikou v regionu. Po získání nezávislosti se Kazachstán začal orientovat na cestu budování tržního hospodářství. Během 30 let nezávislosti prošla kazašská ekonomika řadou globálních strukturálních změn. Postupný a fázovaný přechod k formování kazašského modelu hospodářského rozvoje přispěl ke zvýšení makroekonomické výkonnosti země a následně ke zlepšení života občanů, zaměstnanosti a vyšší úrovni sociálního rozvoje. Ekonomika Kazachstánu se v posledních letech rychle rozvíjí, přičemž se aktivně usiluje o vytvoření otevřené ekonomiky založené na širokém zapojení země do světových hospodářských vztahů. Při soustavném provádění opatření k prohloubení hospodářských reforem a vytvoření sociálně orientované tržní ekonomiky vychází Kazachstán z nesporného faktu, že tržní ekonomika je svobodná, otevřená ekonomika a izolace je jí cizí. V této souvislosti Kazachstán aktivně integruje svou ekonomiku do světové ekonomiky a navazuje obchodní vztahy s ostatními zeměmi.

¹ Tato kapitola vychází z HOLMAN, Robert. 2018. Makroekonomie. Středně pokročilý kurz. Praha: C. H. Beck, 2018.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cíl této bakalářské práce sestává z popisu a analýzy vývoje konkrétních makroekonomických ukazatelů Republiky Kazachstán, kterými jsou hrubý domácí produkt, míra inflace, míra nezaměstnanosti, veřejný dluh a zahraniční obchod. Na základě oficiálních statistik a prozkoumaných údajů budou analyzovány trendy makroekonomických ukazatelů země v období 2010–2020. Důležité součásti tvoří prezentace ekonomiky Kazachstánu, historický přehled posledních několik let. Je zde snaha o identifikaci faktorů, které významně ovlivňují ekonomický rozvoj země a její současné nejzávažnější problémy.

Dalšími cíli jsou vypracování literární rešerše, vytvoření teoretického souhrnu týkajícího se dané problematiky, zajištění podkladů pro vypracování praktické části.

2.2. Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické.

Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých i zahraničních autorů. V jejím rámci bude poskytnut přehled o jednotlivých hospodářských odvětvích, politickém systému, historických a ekonomických událostech Kazachstánu.

Vlastní práce je zaměřena na analýzu vývoje základních makroekonomických ukazatelů. V praktické části je nutné získat, roztrždit a zpracovat data, která jsou základem analýzy. Informace budou primárně čerpány z internetových zdrojů, konkrétně z webových stránek Agentury pro strategické plánování a reformy Republiky Kazachstán.

3. Historický vývoj Kazachstánu

Pro vytvoření představy o makroekonomické politice Kazachstánu je potřeba nejprve podniknout krátký historický exkurz.²

Kazachstán je rozsáhlá vnitrozemská země na křižovatce Evropy a Asie a byl jedinou republikou, které se po zániku Sovětského svazu podařilo udržet si stabilitu, a to i přes naprostý politický a hospodářský kolaps.

Už od pravěku byla část Eurasie, kde se nachází dnešní Kazachstán, jedním z hlavních míst formování kočovných civilizací. Skytové (zvaní též Sakové) v 6. století př. n. l. tam založili první kmenový svaz. Kazachstán byl centrem migračních procesů, které probíhaly v Evropě i Asii v 5.–7. století. Od 6. do 13. století existovala řada nestabilních státních útvarů.

Ve 13. století přišli do kazašských stepí Mongolové. Státní útvary vytvořené mongoly měly společné rysy, jimiž byly:

- smíšená povaha hospodářského rozvoje,
- současný rozvoj pastevectví a zemědělství,
- soužití stepních a městských populací,
- aktivní rozvoj obchodu.

Kolem Velké hedvábné stezky se rozkládalo mnoho měst. Jejím prostřednictvím Kazaši obchodovali se západní Evropou, Kyjevskou Rusí, Japonskem, Koreou, Čínou a Íránem.

Počátkem 16. století vznikl první stát Kazachů, nazývaný Kazašský chanát. Tento stát byl opakovaně ohrožován útoky a v roce 1731 byla část Kazašského chanátu začleněna do Ruska, v roce 1840 byl zcela přičleněn k Rusku. Začlenění Kazachstánu do Ruska mělo pro kazašské dějiny i další vývoj následující důsledky:

- území Kazašského chanátu bylo rozděleno do samostatných obcí bez ohledu na etnické hranice,
- došlo ke změně poměru mezi usedlým a kočovným obyvatelstvem ve prospěch usedlého obyvatelstva,
- vznikly nové formy hospodářské a ekonomické činnosti (usedlé pastevectví a zemědělství), přechod k průmyslové výrobě,

² Tato kapitola vychází z KAN, G. V. 2011. Dějiny Kazachstánu. Almaty : Алматыкітап баспасы, 2011.

- změnil se charakter obchodování, do obchodu začaly pronikat prvky soukromého hospodaření,
- byly vybudovány železnice, které usnadnily rozvoj tranzitního obchodu a navázaly spojení s ostatními částmi říše.

Aktivně probíhala industrializace republiky. Kazachstán se rychle stal významným průmyslovým centrem Sovětského svazu. Během druhé světové války byly továrny z téměř celého SSSR evakuovány do Kazachstánu, který byl zodpovědný za zásobování obranného a technického průmyslu Svazu.

Historicky se ekonomika Kazachstánu po mnoho desetiletí formovala jako surovinová základna jednotného národohospodářského komplexu Sovětského svazu. Dále i v podmínkách nezávislosti se základem socioekonomického rozvoje Kazachstánu stal surovinový průmysl, především pohonné hmoty, energie a těžebně-metalurgický komplex, díky němuž země dosáhla ekonomického úspěchu a hluboce se začlenila do světové ekonomiky. V roce 1990 začal Kazachstán vypracovávat koncepci přechodu na tržní hospodářství, která brala v úvahu specifika republiky. Hlavním cílem ekonomické reformy bylo vytvoření efektivní tržní ekonomiky s rozsáhlou integrací do světového hospodářského prostoru. Kazachstán je lídrem mezi postsovětskými zeměmi, pokud jde o množství zahraničních přímých investic, které přispěly k rozvoji těžby přírodních zdrojů a výstavbě nových průmyslových podniků i infrastrukturních zařízení. Nejdůležitějšími obchodními a investičními partnery Kazachstánu jsou Evropská unie, Ruská federace, Čína a Spojené státy americké (Kan, 2011).

4. Teoretická východiska

Základní makroekonomické indikátory

K měření výkonnosti národního hospodářství používá ekonomická věda různé statistické ukazatele, které charakterizují souhrnnou produkci státu v daném období. Ty se nazývají makroekonomické ukazatele. S jejich pomocí se měří celkový ekonomický výkon a rozsah hospodářské činnosti země (Jurečka, 2017, s. 26).

4.1. Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (Gross Domestic Product) je nejpoužívanějším ekonomickým ukazatelem. Měří se pomocí statistických metod, na základě toho ekonomové provádí

analýzu. Vyjadřuje součet peněžních hodnot všech vyprodukovaných finálních statků a služeb (nezahrnuje meziprodukty) na území daného státu během jednoho roku (Jurečka, 2017, s. 27).

Pro stanovení HDP se tedy používá teritoriální princip, podle kterého jsou produkty vytvářeny vnitřními výrobními faktory bez ohledu na to, zda je jejich skutečný vlastník tuzemský, anebo zahraniční. Tento indikátor se používá k analýze dynamiky hospodářského rozvoje země. HDP také umožňuje porovnávat ekonomiky různých zemí v určitém časovém období.

4.1.1. Nominální a reálný produkt

Změny cen ovlivňují úroveň HDP. Aby se rozlišily dynamika růstu cen a růst množství vyprodukovaných produktů a služeb, je potřeba rozlišovat domácí produkt nominální a reálný.

Nominální HDP je tržní hodnota finálních statků a služeb vyrobených v daném období vyjádřená v běžných cenách. Nominální produkt nezohledňuje míru inflace, zvyšuje se s růstem cen. Z tohoto důvodu je obtížné objektivně posoudit stav ekonomiky.

Reálný HDP se počítá ve stálých cenách, je upraven o změny cenové hladiny, o procento inflace, tzn. očištěn od inflačních vlivů. Jedná se o nominální hodnotu upravenou o cenové výkyvy. Počítá se na základě hodnoty veškeré produkce v rámci určitého období, které je považováno za období výchozí, základní. Základním obdobím je konkrétní rok, který se bere jako základ pro výpočet cenového indexu pro srovnání s hodnotou produkce, která platila v jiných časových okamžicích. Poskytuje přesnější obraz o vývoji národního hospodářství (Jurečka, 2017, s. 28–29).

4.1.2. Metody výpočtu

Ekonomická věda má tři způsoby výpočtu HDP, které vyjadřují jednotlivé fáze produkčního procesu:

- podle hrubé přidané hodnoty (výrobní neboli produkční metoda),
- podle důchodu (důchodová metoda),
- podle výdajů (výdajová metoda).

Výrobní metoda pomocí přidané hodnoty odráží fázi výroby, ve které se bere v úvahu součet přidaných hodnot všech odvětví ekonomiky. Cena finálního výrobku je součtem postupně přidávaných hodnot v jednotlivých etapách výrobního procesu.

HDP = součet přidaných hodnot a čistých daní

HDP = hodnota produkce – meziprodukt + daně z produktů – dotace

(Brčák a další, 2014, s. 15)

Důchodová metoda je založena na principu, že každý výdaj je současně něčím důchodem (Holman, 2018, s. 21). Důchody mají podobu mezd, úroků, zisků, renty, příjmů ze samozaměstnání. HDP se touto metodou počítá jako součet důchodů jednotlivých subjektů ekonomiky, nepřímých daní a hodnoty amortizace.

HDP = čistý domácí důchod + nepřímé daně + amortizace

Třetí metodou je **metoda výdajová**. Tato metoda výpočtu HDP odráží fázi, ve které se sečtou všechny výdaje vynaložené na pořízení finálních produktů. Tyto výdaje zahrnují výdaje na osobní spotřebu domácností, výdaje na vládní spotřebu – vládní nákupy, výdaje podniků – kapitálové investice. Zjednodušeně řečeno, peněžní výdaje k nakoupení výrobků se rovnají hodnotě tohoto zboží (Holman, 2018, s. 20).

HDP = C + I + G + NX,

kde:

C – spotřební výdaje domácnosti,

I – hrubé soukromé investice,

G – vládní výdaje na nákup statků a služeb,

NX – čistý export (export snížený o import).

4.2. Inflace

Inflace je zvýšení všeobecné cenové hladiny, jedná se o složitý socioekonomický jev, který je způsoben nerovnováhou v různých oblastech tržního hospodářství, v důsledku čehož dochází ke snížení kupní ceny peněz. Opačným jevem je tedy deflace – pokles cenové hladiny.

V závislosti na tempu růstu cen se rozlišují:

- **inflace plíživá** (mírná), která se vyznačuje relativně nízkým růstem cen (do 10 %). Z ekonomického hlediska mírná inflace nemá silné negativní dopady. Ceny se zvyšují pomaleji, než roste výroba,

- **inlace pádivá**, tedy rychlá inflace, která snižuje efektivnost ekonomického systému a je ukazatelem nepříznivého ekonomického vývoje. Míra inflace dosahuje dvouciferných nebo trojiciferných hodnot, tempo růstu cen převyšuje tempo růstu produkce (Brčák a další, 2014, s. 131),
- **hyperinlace**, zde se jedná o extrémní případ, kdy ceny rostou velmi vysokým tempem a rozdíl mezi cenami a mzdami nabývá katastrofálních rozměrů. Růst cen se odhaduje o tisíce až miliony procent ročně.

Z hlediska příčin se inflace dělí na:

- **poptávkovou** – převažuje u ní agregátní poptávka nad nabídkou. Když se zvýší poptávka, podniky rozšíří výrobu a získávají další pracovní sílu i ekonomické zdroje, což zvyšuje peněžní příjmy vlastníků těchto zdrojů, dále zvyšuje poptávku a následně i ceny. Příčinami poptávkové inflace, které ve své publikaci uvádí Brčák a další (2014, s. 132–133), jsou: nedostatečná návratnost investic, nominální mzdy se zvyšují rychleji než produktivita, dalšími průvodními jevy jsou příliš levné úvěry, snížení daní, zvýšení exportu,
- **nabídkovou** neboli **nákladovou** – nejsou plně využity výrobní faktory z důvodu zvyšování jejich cen. Spolu se zvyšováním cen stoupají firmám náklady. Příčinami nákladové inflace, které ve svých publikacích uvádí Brčák a další (2014, s. 133 a 134) a Jurečka (2017, s. 140–141), jsou růst cen energií, surovin, nákladů na práci a kapitál, zdražení importovaného zboží a služeb, růst míry zdanění, rychlejší zvyšování mezd než produktivity práce, ekologická opatření (dodatečné náklady na recyklaci, instalace čisticích zařízení atd.).

4.2.1. Měření inflace

Míra inflace vyjadřuje změnu cenového indexu v procentech v porovnání s minulým obdobím.

$$\text{míra inflace} = \frac{CPI_t - CPI_{t-1}}{CPI_{t-1}} \times 100$$

Cenové indexy slouží k posouzení změn cenové hladiny, nejčastěji se využívají následující.

- **Index spotřebitelských cen** (CPI – Consumer Price Index)

Nejběžnějším měřítkem inflace je index spotřebitelských cen, který je definován jako poměr všeobecné cenové hladiny v běžném období k základnímu období nebo jako poměr ceny spotřebního koše v běžném roce k identickému spotřebnímu koši v základním roce. Spotřební koš je soubor zboží a služeb, který charakterizuje objem a strukturu spotřeby domácnosti (Jurečka, 2017, s. 129).

$$CPI = \frac{\sum Q_0 \times P_1}{\sum Q_0 \times P_0} \times 100,$$

kde:

Q_0 = spotřební koš v základním období,

P_0 = ceny statků ve spotřebním koši v základním období,

P_1 = ceny statků ve spotřebním koši v běžném roce.

- **Index cen výrobců (PPI – Producer Price Index)**

Měří vývoj cen vstupů do výroby (ceny surovin, polotovarů, hotových výrobků). Výpočet je stejný jako u indexu spotřebitelských cen, jen s tím rozdílem, že místo spotřebních statků se při výpočtu používají produktivní statky, jako jsou energie, polotovary, práce. Změny cen výrobců zpravidla předstihují jejich růst nebo pokles, např. v maloobchodních řetězcích, proto ten index slouží především k prognózování inflace.

- **Implicitní cenový deflátor (IPD – Implicit Price Deflator)**

Implicitní cenový deflátor je cenový index, který ukazuje, o kolik procent je cenová hladina veškerého zboží a služeb vyrobených v běžném roce vyšší než cenová hladina v předchozím nebo v základním roce.

$$IPD = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \times 100$$

4.2.2. Sociálně-ekonomické dopady inflace

Existují jak negativní, tak pozitivní důsledky inflace. Mezi negativní důsledky inflačních procesů, zejména těch, které vyplývají z neočekávaného růstu cen, patří pokles reálného příjmu a znehodnocení úspor obyvatelstva, snížení investičních pobídek, ztráta zájmu výrobců o výrobu kvalitního zboží, snížení motivace k práci, snížení efektivity využívání výrobních zdrojů, neschopnost zavádění nových technologií. Mezi pozitivní

dopady inflace lze zařadit podnět ke zvýšení produkce a rozšíření výroby. Mírný růst cen je tedy faktorem hospodářského růstu (Bogdanova, 2016, s. 41–42).

4.3. Nezaměstnanost

Jedním z klíčových makroekonomických ukazatelů je míra nezaměstnanosti (rate of unemployment), která vyjadřuje podíl oficiálně registrovaných nezaměstnaných na celkovém počtu pracovních sil. Z makroekonomického hlediska se nezaměstnanost týká obyvatelstva v produktivním věku, tj. ve věku mezi ukončením povinné školní docházky a odchodem do důchodu. Zaměstnaní jsou lidé, kteří pracují na plný nebo částečný úvazek. Nezaměstnaní jsou ti, kteří nemají práci, ale aktivně ji hledají. Aktivní hledání znamená, že osoba je oficiálně registrována jako nezaměstnaná na příslušných úřadech a je připravena začít pracovat, jakmile se uvolní pracovní místo (Jurečka, 2017, s. 154).

$$u = \frac{U}{L+U},$$

kde:

U = počet nezaměstnaných,

L = počet zaměstnaných,

u = míra nezaměstnanosti.

Ne všichni obyvatelé v produktivním věku jsou trvale zaměstnaní: všechny tržní ekonomiky se vyznačují určitou mírou nezaměstnanosti. Pokud je ekonomika v dlouhodobé rovnováze a optimálně využívá své zdroje, lze dosáhnout přirozené míry nezaměstnanosti, jinými slovy úrovně, při níž je trh práce v rovnováze. Zahrnuje tři složky: frikční, strukturální a dobrovolnou nezaměstnanost (Holman, 2018, s. 175).

Míra frikční nezaměstnanosti je způsobena měnícím se životním cyklem obyvatelstva. To je dočasná nezaměstnanost, která vzniká dobrovolným přechodem z jednoho zaměstnání do druhého. Frikční nezaměstnanost je důsledkem dynamičnosti trhu práce. Někteří pracovníci se dobrovolně rozhodnou změnit zaměstnání, například tím, že si najdou zajímavější nebo lépe placenou práci. Jiní se snaží najít práci, protože opustili své předchozí zaměstnání. Jiní poprvé vstupují nebo se vrací na trh práce a přecházejí z ekonomicky neaktivní populace do opačné kategorie. Jednou z příčin frikční nezaměstnanosti je nedostatečná informovanost (informace o dostupnosti pracovních míst).

Strukturální nezaměstnanost souvisí s technologickými změnami ve výrobě, které mění strukturu poptávky po práci. K tomuto typu nezaměstnanosti dochází při změně struktury poptávky nebo odvětvové struktury ekonomiky způsobené vědeckým a technologickým pokrokem. V průběhu času dochází k významným změnám ve vývoji spotřebitelské poptávky a výrobních technologií, které následně mění strukturu celkové poptávky po práci.

Strukturální nezaměstnanost je způsobena nesouladem mezi strukturou pracovní síly a strukturou pracovních míst. Je delší a nákladnější než frikční nezaměstnanost. Na jedné straně může zvýšení poptávky po produktech odvětví, kde je dosud nízká, trvat nekonečně dlouho, nebo dokonce vůbec. Na druhé straně je obtížné najít práci v nových průmyslových odvětvích, která vznikla v důsledku vědecko-technického pokroku, bez speciální rekvalifikace a přeškolení (Shulimova, 2018, s. 84–85).

Dobrovolná nezaměstnanost se týká lidí, kteří nechtějí hledat práci z vlastní vůle, jinými slovy – určitá část pracovní síly není ochotna pracovat.

4.4. Státní a veřejný dluh

Státní rozpočet je hlavním finančním plánem státu na určité období, který zahrnuje příjmy a výdaje státu. Státní rozpočet je určen na pokrytí výdajů státu na poskytování veřejných služeb obyvatelstvu. Tyto výdaje zahrnují výdaje na státní správu (soudy, policii), sociální a zdravotní péči, vzdělávání, kulturu, vnitřní bezpečnost, obranu země apod. V ideálním případě by se výše příjmů měla rovnat výši výdajů. V praxi jsou však odchylky od této rovnosti nevyhnutelné. Pokud příjmy převyšují výdaje, vzniká rozpočtový přebytek. Státní příjmy lze rozčlenit do tří velkých skupin:

- 1) daně, které jsou hlavním zdrojem obohacení státního rozpočtu,
- 2) příjmy z majetku, který vlastní stát (hmotná vládní aktiva)
- 3) příjmy z mezinárodních transakcí.

Pokud jsou výdaje vyšší než příjmy, vede to k rozpočtovému deficitu. Rozpočtové deficity ukazují, že schopnost státu vytvářet příjmy nestačí na pokrytí všech potřeb veřejného sektoru v zemi. Při rozpočtovém deficitu je stát nucen hledat další prostředky na financování vlastních nákladů. Nejrozšířenějším způsobem krytí rozpočtových deficitů jsou tuzemské i zahraniční půjčky. Takto vzniká státní dluh. Podle vzniku deficitu můžeme rozlišovat deficit cyklický a strukturální. Cyklické deficity jsou rozpočtové deficity vyplývající z cyklického poklesu objemu produkce; strukturální deficity jsou deficity vyplývající ze

záměrných vládních opatření na zvýšení vládních výdajů a snížení daní s cílem zabránit recesi.

Václav Jurečka a kolektiv uvádí: „*Opakované deficity státního rozpočtu, které nejsou vyrovnávány přebytky rozpočtu v jiných obdobích, vedou ke vzniku státního dluhu. Státní dluh představuje sumu nesplacených půjček, které si stát (vláda) musel vypůjčit na krytí deficitů svých rozpočtů a nesplacených úroků z těchto půjček*“ (Jurečka, 2017, s. 234).

Pojem veřejný dluh zahrnuje výše státního dluhu a další dluhy z deficitu veřejného rozpočtu (dluhy nižších právních celků). Veřejný dluh se dělí na vnitřní a vnější.

- Vnitřní dluh je závazek státu vůči jeho občanům a právnickým osobám.
- Vnější dluh (tedy zadlužení státu v zahraničí) tvoří všechny závazky státu vůči zahraničí, zahraničním právnickým osobám a mezinárodním institucím.

K posouzení rozsahu celkového veřejného zadlužení země existuje ukazatel, který se nazývá míra zadluženosti. Počítá se jako poměr hodnoty veřejného dluhu ke hrubému domácímu produktu.

$$\text{míra zadluženosti} = \frac{\text{veřejný dluh}}{\text{HDP}}$$

Druhý důležitý parametr pro zohlednění splatnosti dluhu je výše dluhu na obyvatele. Tento ukazatel vyjadřuje, jak velká část veřejného dluhu připadá na každého obyvatele země. Pro výpočet tohoto ukazatele je potřeba vydělit hodnotu celkového veřejného dluhu počtem obyvatel dané země.

Veřejný dluh zajišťuje schopnost státu řešit sociálně-ekonomické problémy a slouží k regulaci ekonomiky. Ten může mít na ekonomiku země jak pozitivní, tak negativní dopady.

Pozitivní aspekty vládních půjček spočívají v tom, že:

- vytvářením dluhových závazků stát ovlivňuje procesy spoření obyvatelstva a ekonomických subjektů, a tím na jedné straně umožňuje investorům mít ve svých aktivech likvidní nástroj, na druhé straně přispívá k normalizaci peněžního oběhu v zemi,
- poskytováním státních záruk za úvěry perspektivním podnikům a malým i středním podnikatelským subjektům řeší vláda problém stimulace výroby,
- půjčky od mezinárodních finančních institucí jsou faktorem posilujícím mezinárodní spolupráci (Gulyaeva a další, 2016).

4.5. Zahraniční obchod

Zahraniční obchod, druh ekonomické činnosti spojený s výměnou zboží, služeb, práce, informací a výsledků vědy i výzkumu na mezinárodní úrovni. Je tvořen importem a exportem.

Importem se rozumí dovoz zboží, služeb a kapitálu do země za účelem prodeje na domácím trhu dovážející země. Přímým účinkem obchodního dovozu je vyrovnání nedostatku domácích výrobních faktorů, zejména pokud jde o zásadní přírodní zdroje a zemědělské produkty, protože každá země se liší z hlediska vybavenosti přírodními zdroji a s rostoucí produktivitou země se neustále mění její průmyslová struktura. Dovoz surovin z jiných zemí, které jsou nezbytné pro domácí výrobu, za účelem vyřešení problému nedostatku zdrojů je faktorem rozvoje národního hospodářství. Import tvoří dvě složky: import autonomní (nezávislý na důchodu) a import indukovaný (závislý na důchodu domácí země). Tento vztah se vyjadřuje pomocí rovnice:

$$M = M_a + mY,$$

kde:

M = import (dovoz),

M_a = autonomní složka importu,

mY = indukovaná složka importu.

Import není zcela autonomní, závisí na důchodu země, kam dovoz směřuje, indukovaná složka importu mY se skládá z veličiny důchodů Y mezního sklonu k importu m . Mezní sklon vyjadřuje změnu hodnoty dovozu při změně hodnoty důchodu, jinými slovy část přírůstku důchodu jde na nákup importovaného zboží.

Druhou část zahraničního obchodu tvoří export neboli vyvoz. Na rozdíl od dovozu je export (vývoz) veličinou autonomní, tj. není závislý na domácím důchodu.

$$X = X_a,$$

kde:

X = export (vývoz),

X_a = autonomní export.

V závislosti na tom, z jaké strany se na obchodní vztah nahlíží, lze říci, že exportované zboží je vždy současně zbožím importovaným.

Pojem čistý export (NX) udává veličinu exportu sniženou o import.

$$NX = X - M$$

Čistý export může nabývat kladných, záporných i nulových hodnot. V případě, že čistý export dosahuje kladných hodnot, jde o stav, kdy export převyšuje import, ekonomika státu produkuje a vyváží více statků, než je do ní dováženo, následně roste HDP a země získává devizové rezervy (Wawrosz a další, 2012, s. 163).

V dnešním světě je vývoz zboží, prací a služeb ukazatelem soběstačnosti ekonomiky. Exportem na mezinárodní trhy země prokazuje své vlastní schopnosti, čímž se osvědčuje jako spolehlivý partner, s nímž lze budovat dlouhodobé důvěryhodné obchodní a hospodářské vztahy.

5. Vlastní práce

5.1. Vývoj hrubého domácího produktu

Kazachstán zaznamenal v letech 2000 až 2007 hospodářský růst, přesahující 10 % ročně. Země však byla také silně postižena celosvětovou finanční krizí v letech 2008 a 2009, která vedla ke zpomalení ve všech odvětvích ekonomiky, tudíž i k výraznému poklesu HDP. Od roku 2010 se ekonomika Kazachstánu začala postupně rozvíjet a míra růstu se vrátila na úroveň před krizí, přičemž HDP se zvýšil o 7,0 %. Země měla prospěch z rostoucích cen ropy a zvýšených zahraničních investic do různých odvětví, včetně energetiky, těžby a zemědělství.

Tabulka 1: Vývoj hrubého domácího produktu

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
HDP (v mlrd. USD)	148 052,4	192 627,6	208 002,1	236 633,3	221 417,7	184 387,0	137 278,30	166 806,3	179 337,8	181 665,9	171 083,7
HDP na obyvatele (v USD)	9 071,0	11 634,5	12 387,4	13 890,8	12 806,7	10 509,9	7 714,80	9 247,6	9 812,5	9 812,5	9 121,7
Růst HDP (v %)	7	6,6	8	6	4,1	1,2	1,2	4,1	4,1	4,5	-2,5

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics³ (vlastní zpracování)

Podle statistik z Agentury pro strategické plánování a reformy Republiky Kazachstán v roce 2011 HDP stoupl o více než 6 %, což odpovídá 192,6 miliardy amerických dolarů. V letech 2010–2013 průměrný růst činil 7,5 %. Důvodem byly především stoupající ceny ropy a zemního plynu. Vnější poptávka po ropě, plynu a dalších přírodních zdrojích hraje významnou roli v hospodářském růstu Kazachstánu, který je jedním z největších světových producentů a vývozců těchto surovin, což znamená značnou závislost ekonomiky na tomto exportu. Ke zdražení nerostných surovin přispělo mnoho faktorů, jedním z nich je zvýšení celosvětové poptávky po krizi v roce 2008. Vnější faktory a vnitrostátní ekonomické změny, mezi něž patří zvýšení daně z vývozu ropy a zemního plynu v roce 2010, společně přispěly k postupnému zvyšování HDP v období 2010–2013. Svého maxima dosáhl v roce 2013, kdy jeho hodnota vykazovala 236,64 miliardy dolarů. Další vývoj zohledňuje a potvrzuje závislost hospodářství na přírodních zdrojích.

V letech 2014 až 2016 se růst HDP země začal zpomalovat v důsledku klesajících cen ropy, ekonomických sankcí vůči Rusku a zpomalení ekonomiky Číny, které jsou pro

³ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/11/statistic/7>

Kazachstán významnými obchodními partnery. Z toho plyne, že výkyvy v ruské ekonomice mohou mít výrazný dopad na hospodářskou situaci Kazachstánu.

Ke zpomalení hospodářského růstu navíc přispěla i devalvace národní měny tenge v roce 2015. Spoléhání jen na surovinový potenciál je sice významnou posilou hospodářského růstu, jelikož Kazachstán je devátým největším producentem ropy na světě, ale zároveň to vede k tomu, že ekonomika je velice závislá na globálních cenových změnách komodit.

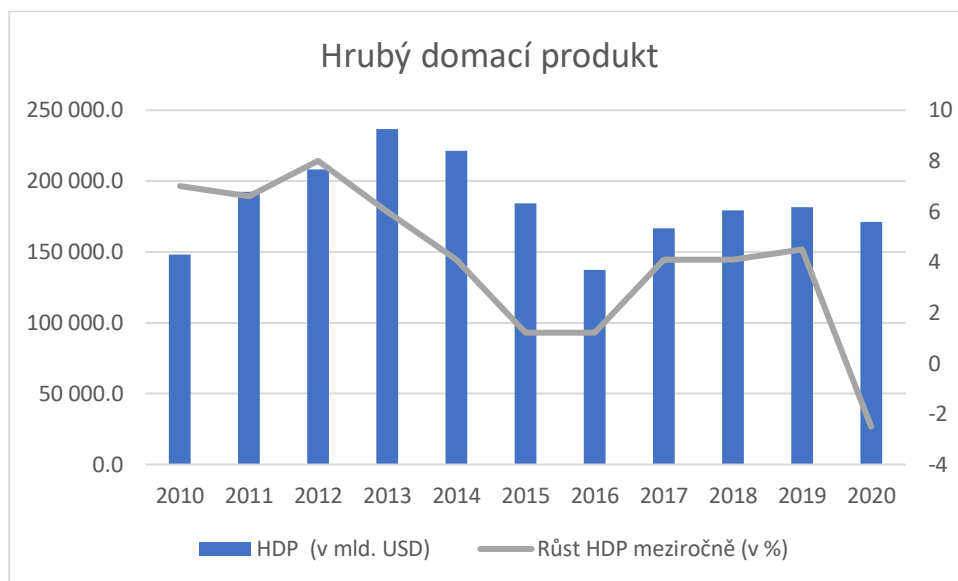
Rok 2017 se vyznačoval zlepšením ekonomické situace, ve srovnání s předchozím rokem HDP stoupl o 2,9 %, a to v souvislosti s novými opatřeními na podporu ekonomiky, jako jsou zvýšení veřejných výdajů a strukturální reformy.

V letech 2018 a 2019 HDP země nadále rostl díky vyšším cenám ropy a pokračujícímu úsilí o diverzifikaci ekonomiky, zejména v odvětvích, která se netýkají surovin, jako jsou služby, zpracovatelský průmysl a zemědělství.

V roce 2020 kazašskou ekonomiku ovlivnila pandemie covidu-19, která vedla k poklesu světových cen ropy, snížení poptávky po exportu a narušení vnitrostátní ekonomické činnosti. V důsledku toho se HDP země v roce 2020 propadl o 2,5 %.

V letech 2010 až 2020 HDP na obyvatele Kazachstánu mírně kolísal, ovšem obecně měl rostoucí tendenci. Podle Světové banky se HDP na obyvatele v Kazachstánu zvýšil z 9 197 amerických dolarů v roce 2010 na 8 979 USD v roce 2011, poté postupně stoupal až na maximální hodnotu 12 089 USD v roce 2013. Následně však klesl na 8 487 USD v roce 2016 a do roku 2019 se vrátil na úroveň 9 184 USD. V roce 2020 se v důsledku dopadu pandemie covidu-19 HDP na obyvatele v Kazachstánu snížil na 8 369 USD.

Graf 1: Vývoj hrubého domácího produktu

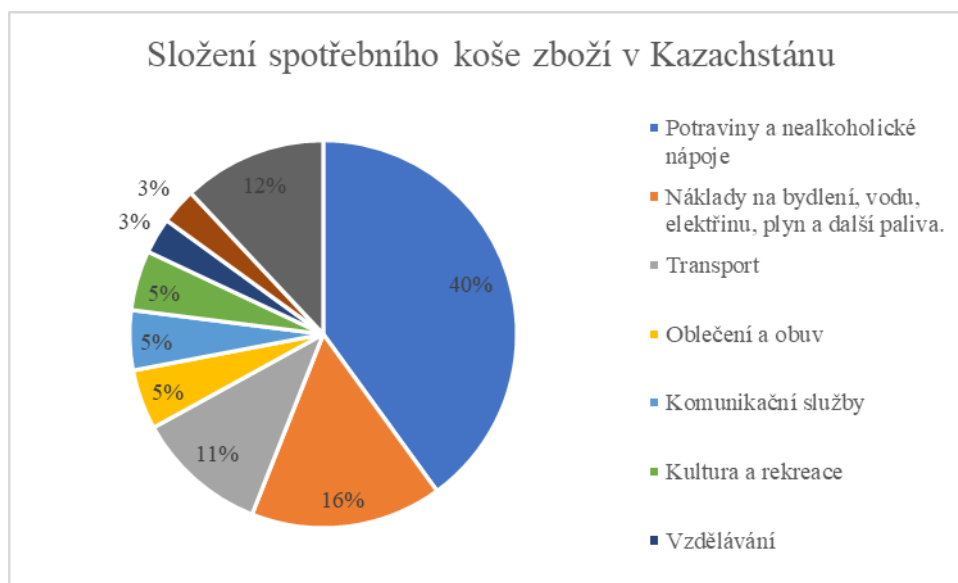
Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics⁴ (vlastní zpracování)

5.2. Inflace

Míra inflace se obvykle počítá jako procentní změna indexu spotřebitelských cen (CPI) mezi jednotlivými roky. Spotřební koš, ze kterého se vypočítává tento index, se skládá z několika položek z různých kategorií. Přesné procentuální zastoupení jednotlivých kategorií se může v průběhu času měnit, nicméně podle statistiky z Agentury pro strategické plánování a reformy Republiky Kazachstán obecně je složení koše zboží zhruba následující: potraviny a nealkoholické nápoje – 40 %, náklady na bydlení – 16 %, doprava a transport – 11 %, oblečení a obuv – 5 %, komunikační služby – 5 %, kultura a rekreace – 5 %, ostatní zboží a služby – 13 %.

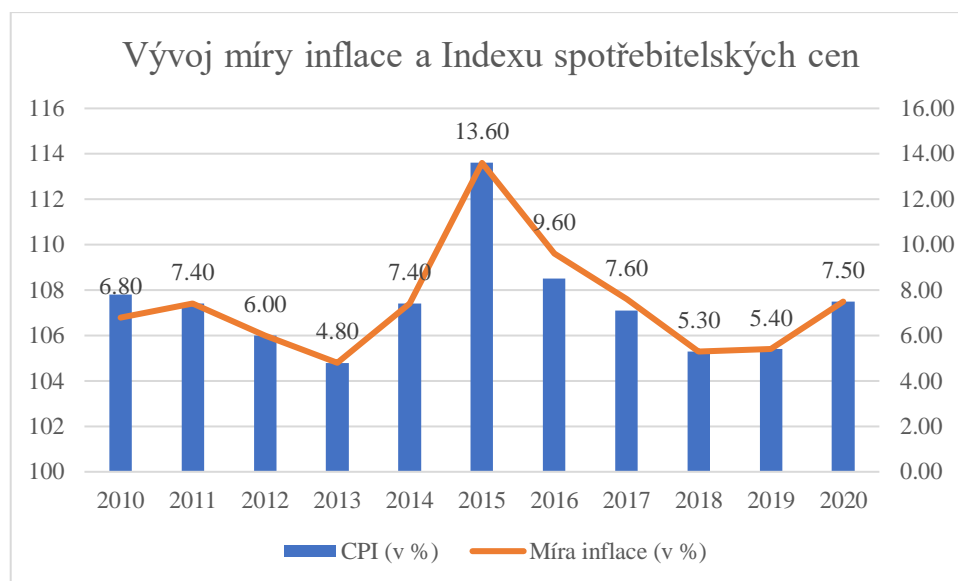
⁴ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/11/statistic/7>

Graf 2: Složení spotřebního koše zboží v Kazachstánu

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)⁵

Graf 3: Vývoj míry inflace a indexu spotřebitelských cen

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)⁶

Graf č. 3 zachycuje, jak se měnila míra inflace v Kazachstánu v posledním desetiletí. Obecně lze konstatovat, že v prvních letech desetiletí byla míra inflace poměrně vysoká,

⁵ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/64/statistic/6>

⁶ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/26/statistic/6>

přičemž v letech 2011 a 2014 přesáhla 7 %. Jedním z důvodů byla aktuální celosvětová hospodářská situace. V důsledku globální finanční krize v letech 2008–2009 mnoho zemí trpělo vysokou mírou inflace v důsledku stimulačních opatření a měnových politik přijatých k potlačení recese. Kromě toho Kazachstán v letech 2007–2010 překonával vlastní ekonomickou krizi, která byla způsobena zhroucením bankovního systému země a devalvací měny. Národní banka Kazachstánu začala zavádět opatření, jejichž cílem bylo potlačení inflace. Šlo o přísnější měnovou politiku, zvýšení úrokové sazby a snížení peněžního oběhu. V následujících letech se však inflace zmírnila, v roce 2013 míra inflace klesla na 4,8 %.

K nejvýraznějšímu nárůstu inflace došlo v roce 2015, kdy se hodnota skokově zvýšila na 13,6 %. To bylo způsobeno zejména devalvací tenge, která byla důsledkem poklesu cen ropy a zhoršení ekonomické situace v Číně, jež je hlavním obchodním partnerem Kazachstánu. Pokles čínské poptávky po surovinách, včetně ropy, vedl ke snížení příjmů Kazachstánu z exportu, a tím se dopad cen ropy na kazašskou ekonomiku ještě zhoršil. Následně v roce 2014 kazašský tenge výrazně oslabil, což zvýšilo náklady na dovážené zboží a služby.

V roce 2017 se inflace oproti předchozím letům zmírnila na 7,6 %, pak v roce 2018 na 5,3 %, cílová hodnota centrální banky se pohybovala ve výši 5–7 %. V průběhu času se ukázalo, že vládní opatření měla pozitivní vliv, neboť míra inflace se ve druhé polovině sledované dekády snížila, což lze přičíst úspěšné realizaci vládního programu hospodářské stabilizace.

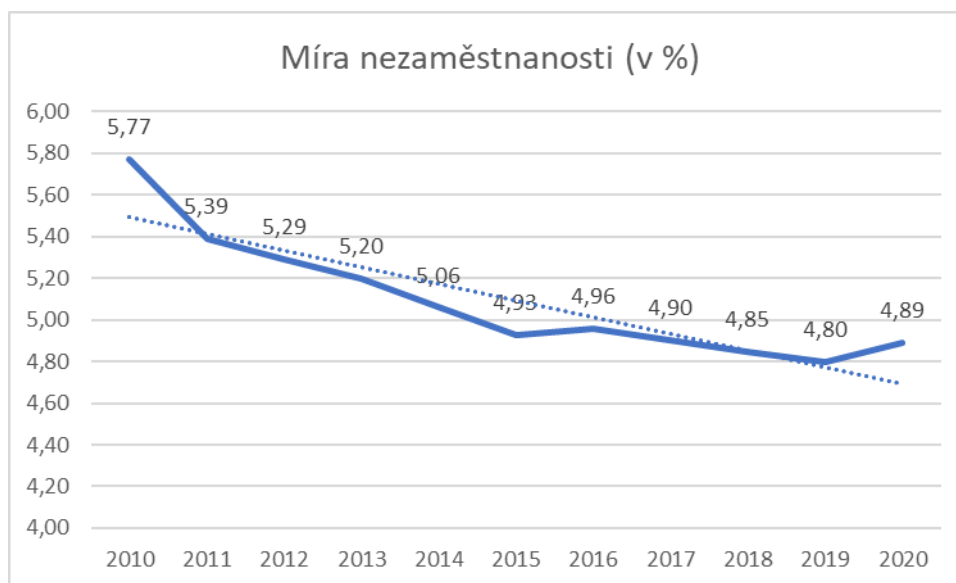
Roku 2020 se opět zvýšila na 7,5 %. Důvodem byl dopad pandemie covidu-19 na ekonomiku, který vedl k narušení dodavatelského řetězce a vyšším nákladům na zboží i služby. Následkem bylo zřejmě zvýšení cen některých druhů zboží z důvodu snížení nabídky.

Celkově lze shrnout, že dynamiku inflace v Kazachstánu v letech 2010 až 2020 ovlivňovala řada faktorů, včetně změn cen ropy, devalvace měny a zpomalení globální ekonomiky. Nicméně podle dostupných informací na tyto problémy kazašská vláda účinně reagovala, zmírňovala negativní dopady inflace a celkově stabilizovala ekonomiku.

5.3. Nezaměstnanost

Ve srovnání s ostatními zeměmi v regionu Střední Asie si Kazachstán obecně udržuje relativně nízkou míru nezaměstnanosti, což je ovlivněno řadou faktorů, které budou popsány níže.

Graf 4: Míra nezaměstnanosti

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)⁷

Z grafu je zřejmé, že míra nezaměstnanosti v Kazachstánu zůstává v posledním desetiletí poměrně stabilní. Nejvyšší míra nezaměstnanosti v tomto období byla zaznamenána v roce 2010, a to 5,77 %, zatímco nejnižší byla v letech 2018 a 2019, v obou případech 4,8 %.

Ekonomika Kazachstánu je značně rozvětvená a skládá se z mnoha různých segmentů, jako jsou těžební průmysl, zemědělství, ropný a plynárenský průmysl a oblasti poskytování sociálních služeb. Tato diverzifikace vede k vytváření pracovních příležitostí v mnoha oborech, což následně vede ke snižující se míře nezaměstnanosti v zemi.

Dalším problémem je neregistrovaná nezaměstnanost. Přesný počet neregistrovaných nezaměstnaných osob v Kazachstánu je obtížné určit, protože údaje o neformální zaměstnanosti a podzaměstnanosti jsou omezené. Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) představovala neformální zaměstnanost v roce 2020 v Kazachstánu 29,4 % celkové zaměstnanosti. To naznačuje, že v zemi může existovat značný počet neregistrovaných nezaměstnaných osob (ILO, 2021).

Kromě toho mezi nimi skutečně existují i podzaměstnaní jedinci, kteří pracují na pozicích, jež plně nevyužívají jejich dovednosti nebo vzdělání. Údaje o míře podzaměstnanosti v Kazachstánu nejsou snadno dostupné, jedná se však o nezanedbatelný

⁷ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/25/statistic/6>

problém, protože může vést k nižší produktivitě a výdělkům pracovníků, a také ke snížení hospodářského růstu.

V Kazachstánu existují výrazné rozdíly v pracovních příležitostech mezi jednotlivými regiony, neboť městské oblasti vykazují obecně nižší míru nezaměstnanosti než venkovské. Například podle Národního statistického úřadu v roce 2020 činila míra nezaměstnanosti ve městě Almaty, největším v Kazachstánu, 3,3 %, zatímco v Mangystauské oblasti, která je spíše rurální, 7,6 %. (Bureau of national statistics, 2021).

Rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti mužů a žen v Kazachstánu je během celého sledovaného období poměrně malý, s nejvyšším rozdílem 0,8 procentního bodu v roce 2012. Za zmínku nicméně stojí, že míra nezaměstnanosti žen je v daném období trvale vyšší než míra nezaměstnanosti mužů.

Velká recese v letech 2008–2009 měla významný dopad na ekonomiku Kazachstánu. Krize měla obzvláště závažný dopad na bankovní sektor, vzhledem k tomu, že mnoho bank v Kazachstánu investovalo hodně na zahraničních trzích a během krize utrpělo značné ztráty, což také mělo za následek snižování počtu pracovních míst.

Hospodářský pokles ovlivnil další řadu odvětví, jako jsou stavebnictví a realitní sektor, kde došlo k poklesu poptávky a investic, což vedlo k celkovému zpomalení tempa hospodářské expanze.

Stejně jako jiné země, i Kazachstán zažil významné ekonomické dopady pandemie covidu-19. Pandemie vedla ke ztrátě pracovních míst a zkrácení pracovní doby v řadě odvětví, zejména v cestovním ruchu, pohostinství a malých podnicích. Mezinárodní organizace práce (ILO) uvádí, že míra nezaměstnanosti v Kazachstánu se zvýšila z 4,8 % v roce 2019 na 5,1 % v roce 2020, k čemuž jistě přispěla i pandemie. Skutečný dopad pandemie na nezaměstnanost však může být větší, protože někteří zaměstnanci mohli zcela odstoupit z trhu práce, nebo měli méně pracovních hodin, než by bylo žádoucí.

Dlouhodobý dopad pandemie covidu-19 na trh práce v Kazachstánu je zatím nejistý, avšak dá se předpokládat, že bude významný. Pandemie vedla ke ztrátě pracovních míst i zkrácení pracovní doby v mnoha odvětvích a zvýraznila stávající problémy na trhu práce, jako jsou neoficiální zaměstnávání a regionální rozdíly.

5.4. Vývoj kurzu měny

Stabilita měny je jedním z hlavních a nejdůležitějších ukazatelů efektivity ekonomické činnosti a konkurenceschopnosti ekonomiky země.

Měnový kurz Kazachstánu prošel významnými změnami od doby, kdy země získala nezávislost po pádu Sovětského svazu v roce 1991.

Jak uvádí Khamzayeva, formování kazašské měny lze rozdělit na tyto fáze:

- 1991–1993: období příprav na vytvoření národního měnového systému,
- 1993–1998: zavedení a stabilizace národní měny,
- 1998–1999: finanční krize (koncem roku 1998 se KZT kurz pohyboval kolem 68 až 70 KZT/USD, ale počátkem roku 1999 oslabil na přibližně 120–130 KZT/USD),
- 1999–2007: zavedení systému plovoucího měnového kurzu,
- 2008: Velká recese (Khamzayeva, 2017).

V roce 1993 byl zaveden kazašský tenge, jeho směnný kurz byl původně stanoven na 3,5 tenge za jeden americký dolar. V souvislosti s ekonomickou nestabilitou však kurz rychle oslabil a v roce 1994 dosáhl nižší hodnoty, a to více než 200 tenge za 1 USD. Od zavedení národní měny tenge probíhá neustálé znehodnocování.

Tabulka 2: Nominální a reálný měnový kurz tenge

Nominální měnový kurz (KZT/USD)	Míra inflace, KZ	Míra inflace, USA	Reálný měnový kurz (KZT/USD)
149,90	6,8%	1,6%	157,57
147,44	7,4%	3,2%	153,44
149,67	6,0%	2,1%	155,39
154,15	4,8%	1,5%	159,16
182,06	7,4%	1,6%	192,45
283,02	13,6%	0,1%	321,19
337,53	9,6%	1,3%	365,19
326,34	7,6%	2,1%	343,92
331,11	5,3%	2,4%	340,49
381,58	5,4%	1,8%	395,07
390,89	7,5%	0,6%	417,70

Zdroj: US Bureau of Labor Statistics, National Bank of Kazakhstan (vlastní zpracování)⁸

Plovoucí směnný kurz pomohl udržet kurz kazašského tenge v relativně stabilním rozmezí hodnot vůči americkému dolaru. V této době se hodnota tenge pohybovala mezi 120–150 tenge za jeden dolar.

⁸ <https://www.bls.gov/bls/newsrels.htm#major>
<https://www.nationalbank.kz/ru>

Mezi světovými cenami ropy a ekonomikou Kazachstánu existuje silná korelace, která se odráží v hodnotě národní měny. V roce 2015 musela Národní banka Kazachstánu kvůli hospodářským výzvám a poklesu cen ropy devalvovat tenge. To vedlo k oslabení měnového kurzu, když tenge ztrácel na hodnotě a v únoru 2016 dosáhl hodnoty asi 330 tenge za jeden americký dolar. Později se směnný kurz postupně stabilizoval a v průběhu let 2016 a 2017 zůstal poměrně stabilní s fluktuacemi v rozmezí 310–330 tenge za 1 USD.

V důsledku pandemie covid-19 a poklesu cen ropy v roce 2020 tenge ztratil významnou část své hodnoty, dosažením více než 430 tenge za 1 USD na konci roku 2021.

5.5. Státní rozpočet

Státní rozpočet se formuje na základě každoroční zprávy prezidenta Republiky Kazachstán určené obyvatelům Kazachstánu, s ohledem na parametry indikativního plánu sociálně-ekonomického rozvoje Republiky Kazachstán na příslušný rok. V státním rozpočtu se odráží:

- vzájemné působení ekonomických a finančních cílů státu,
- interakce rozpočtů různých úrovní a vzájemné působení rozpočtů s různými ekonomickými sektory,
- zdokonalování daňových a fiskálních nástrojů,
- zdroje a výše odvodů do mimorozpočtových fondů,
- struktura a výše příjmů do rozpočtů a výdajů z rozpočtů, velikost deficitu (přebytku) rozpočtu,
- vyváženost místních rozpočtů;
- hodnocení stavu a dynamiky státního dluhu s ohledem na jeho splácení a vliv na finanční operace státu.

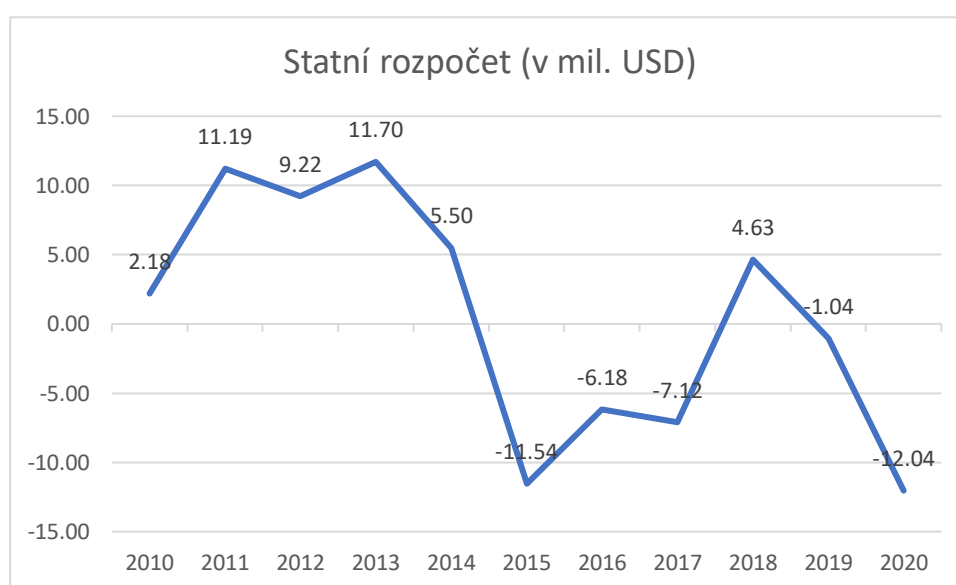
Struktura státního rozpočtu je rozdělena do následujících základních sekcí:

- příjmy (daňové příjmy, nedaňové příjmy, příjmy z prodeje fixního kapitálu, příjem oficiálních transferů,
- výdaje,
- rozpočtové půjčky (rozpočtové úvěry, splátky rozpočtových půjček),
- saldo operací s finančními aktivy (pořízení finančních aktiv, příjmy z prodeje finančních aktiv státu),
- rozpočtový deficit (nebo přebytek),

- financování deficitu (nebo použití přebytku) rozpočtu (přijetí úvěrů, splátky úvěrů, pohyb rozpočtových prostředků) (OECD, 2019).

Při formování rozpočtu jsou zohledněny veškeré příjmy a výdaje. Rozpočtový systém Republiky Kazachstán zahrnuje soubor rozpočtů různých úrovní, založený na hospodářských vztazích a právních normách, stejně jako proces jejich vytváření, projednávání, schvalování, plnění a kontroly. V Republice Kazachstán samostatně funguje republikový rozpočet, místní rozpočty (včetně rozpočtů speciálních ekonomických zón) a mimorozpočtové fondy, které dohromady tvoří konsolidovaný finanční stav státu.

Graf 5: Státní rozpočet

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)⁹

V letech 2010 až 2014 byl rozpočet Kazachstánu trvale v kladných hodnotách. To svědčí o dobré finanční situaci v těchto letech, kdy příjmy převyšovaly vládní výdaje. Přebytky v těchto letech lze přičíst různým faktorům, včetně příjmů z vývozu energetických surovin, jako jsou ropa a plyn, které významně přispívají do státního rozpočtu.

V roce 2015 pak země zaznamenala prudký pokles, kdy byl evidován výrazný rozpočtový deficit ve výši –11,54 milionu dolarů. To byl začátek období rozpočtových deficitů, které pokračovalo až do roku 2018. K těmto deficitům pravděpodobně přispělo několik faktorů, včetně prudkého poklesu světových cen ropy a ekonomických problémů s tímto poklesem spojených.

⁹ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/11/statistic/6>

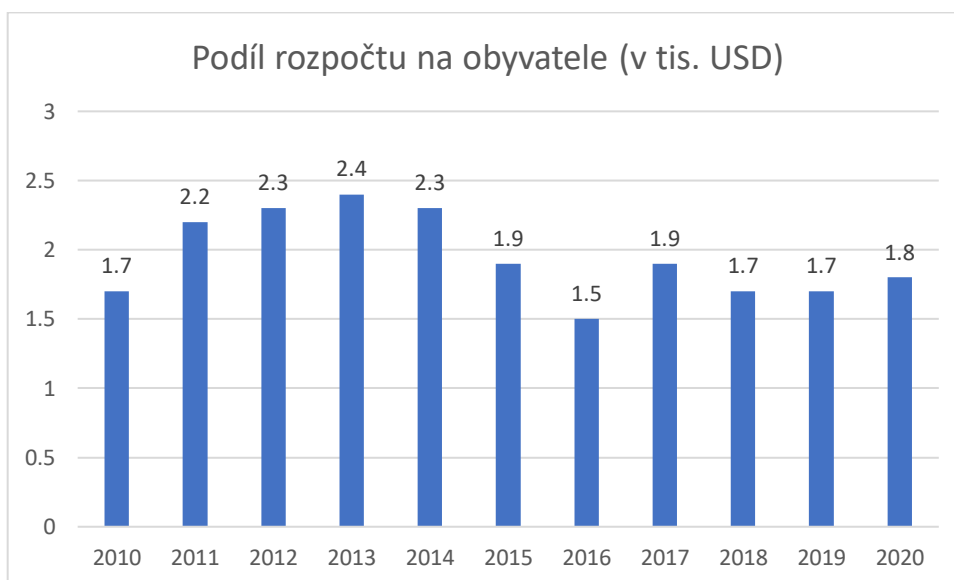
Deficit přetrvával i v letech 2016 a 2017, kdy činil –6,18 a –7,12 milionu dolarů. Tyto deficitory signalizovaly přetrvávající finanční problémy, jež musela vláda řešit.

V roce 2018 byl dosažen přebytek ve výši 4,63 milionu dolarů. To lze přičíst oživení cen komodit a fiskálním úpravám, které vláda provedla za účelem kontroly výdajů a zvýšení příjmů.

Pak od roku 2019 rozpočtový deficit sice přetrvával, nicméně byl relativně malý a činil –1,04 milionu dolarů, což svědčí o určitém zlepšení ve srovnání s předchozími lety.

V roce 2020 však Republika Kazachstán zaznamenala značný rozpočtový schodek ve výši –12,04 milionu dolarů, který byl ještě prohlouben globálními ekonomickými dopady pandemie covidu-19.

Graf 6: Podíl rozpočtu na obyvatele

Zdroj: Národní banka Republiky Kazachstán (vlastní zpracování)¹⁰

Rozpočet Kazachstánu se skládá ze tří hlavních složek:

- daní (dominují daně z ropného a plynárenského sektoru),
- převodů z Národního fondu, který je tvořen převážně příspěvků podniků ropného a plynárenského sektoru,
- nerovnovážných příjmů, tedy příjmů z pokut, prodeje zboží a služeb státními institucemi, příjmů ze státního majetku.

¹⁰ <https://www.nationalbank.kz/ru/news/godovoy-otchet-nbk>

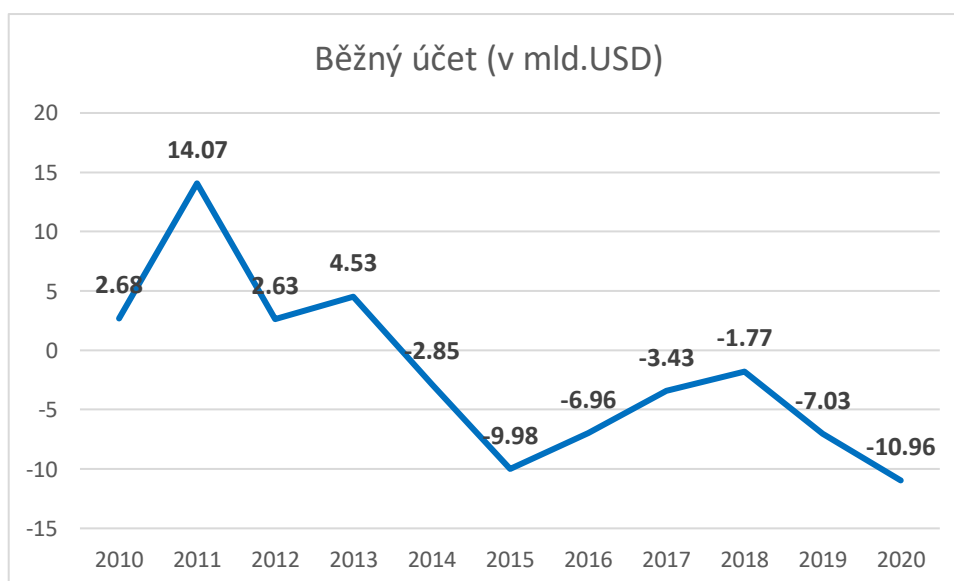
Růst příjmů rozpočtu v tenge je způsoben neustálým poklesem kurzu národní měny vůči dolaru. Skutečné příjmy v dolarech (bez zahrnutí převodů) zůstávají na velmi skromné úrovni a zcela závisí na cenách nerostných surovin.

5.6. Platební bilance

Platební bilance je důležitým nástrojem pro analýzu ekonomické aktivity země v mezinárodním prostředí a hodnocení její finanční pozice v rámci celého světa. V této výzkumné práci budou analyzovány změny tří klíčových ukazatelů platební bilance – běžného, finančního a kapitálového účtu – a bude zkoumána dynamika rezervních aktiv.

V letech 2014 až 2021 došlo k deficitu běžného účtu, což lze vysvětlit několika hlavními faktory. Jedním z nich jsou nízké ceny komodit, závislost ekonomiky na exportu nerostných surovin hraje důležitou roli i v tomto případě. Když ceny komodit klesají, ovlivňuje to ekonomiku země i její běžný účet. Kromě toho má Kazachstán na běžném účtu strukturální problémy, jako je vysoký podíl nerostných surovin na vývozu. Tím se platební bilance stává citlivější na změny světových cen komodit, jelikož export je na těchto komoditách výrazně závislý. Dynamika běžného účtu tedy často odpovídá změnám cen ropy, v důsledku toho bylo během celého sledovaného období pozorováno následující: v letech 2014 až 2020 byl běžný účet v deficitu, zatímco v letech 2010 až 2013 v přebytku.

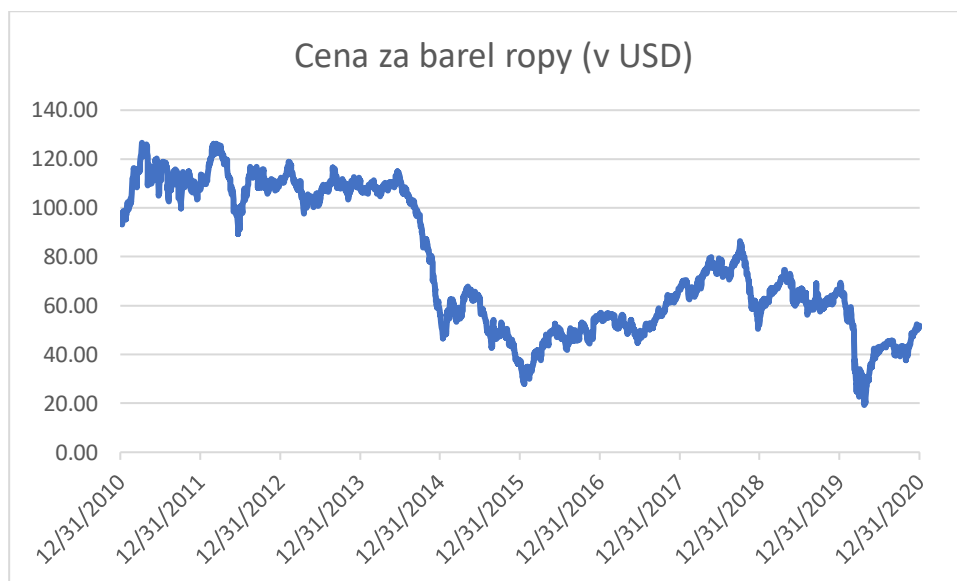
Graf 7: Vývoj běžného účtu

Zdroj: The World Bank (vlastní zpracování)¹¹

¹¹ <https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?locations=KZ>

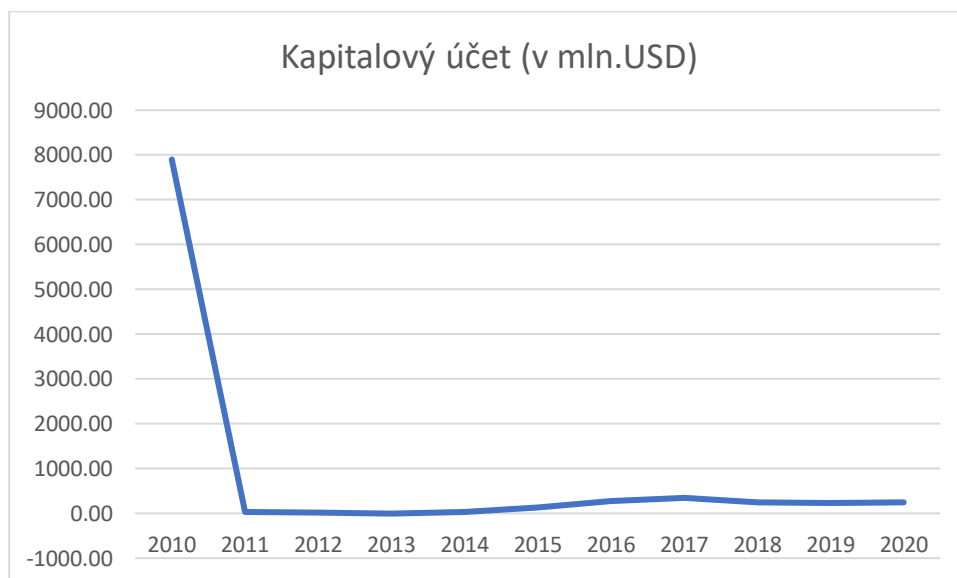
Graf 8: Vývoj cen za barel ropy

Zdroj: Statista.com (vlastní zpracování)¹²

Kapitálový účet je v ekonomické analýze nástrojem, který zachycuje nefinanční aktiva nakoupená nebo prodaná domácnostmi, jakož i změny hodnoty kapitálu vyplývající z úspor a kapitálových transferů. Účet zahrnuje zahraniční ekonomické transakce, které se týkají nefinančních aktiv, a odráží důležité aspekty výměny zdrojů mezi různými sektory ekonomiky i mezi zeměmi.

Graf 9: Vývoj kapitálového účtu

Zdroj: The World Bank (vlastní zpracování)¹³

¹² <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>

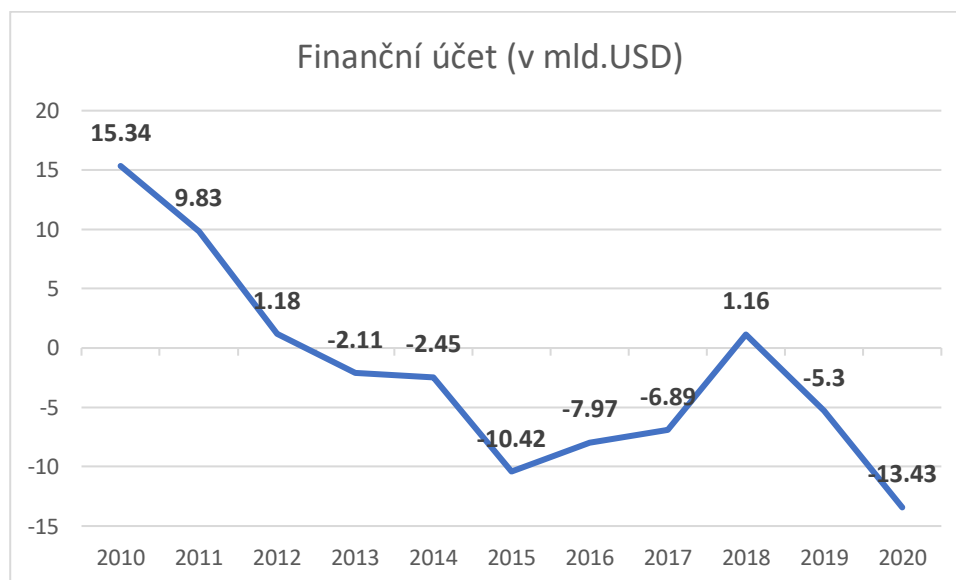
¹³ <https://data.worldbank.org/indicator/BN.TRF.KOGT.CD?locations=KZ>

Podle informace z webových stránek Národní banky Kazachstánu rekordně vysoký přebytek na kapitálovém účtu ve sledovaném období ve výši 7,9 miliardy amerických dolarů je vysvětlován tím, že došlo k restrukturalizaci a částečnému odpuštění dluhů zahraničním věřitelům kazašských bank, jako jsou JSC „Alliance Bank“, JSC „Temirbank“ a JSC „BTA Bank“. Tato opatření zlepšila finanční situaci země a vytvořila kladné saldo kapitálových transakcí.

V letech 2011 a 2012 se hodnota účtu výrazně snížila na 31,79, následně na 15,44 milionu dolarů. V roce 2013 se účet dostal do záporných hodnot, což znamenalo, že převažovala pasiva nad aktivy, a země vykazovala deficit kapitálových transakcí. V letech 2014 až 2017 se účet kapitálových transakcí opět dostal do kladných hodnot a výrazně se zvýšil. V letech 2017 až 2020 byl kapitálový účet kladný, i když po nejvyšší hodnotě v roce 2017 došlo k poklesu.

Finanční účet představuje indikátory transakcí s finančními pohledávkami (aktivy) rezidentů vůči nerezidentům a závazky rezidentů vůči nerezidentům. Tyto transakce odrážejí přijetí a vyplacení úvěrů a půjček, nabytí a použití cizí měny, prodej nebo nákup cenných papírů atd.

Graf 10: Vývoj finančního účtu

Zdroj: The World Bank (vlastní zpracování)¹⁴

Graf č. 9 představuje vývoj finančního účtu Kazachstánu v miliardách dolarů v letech 2010 až 2020. Graf počíná kladnou hodnotou v roce 2010, v následujících letech se nadále projevují relativně kladné hodnoty, ale každoročně dochází k poklesu salda.

¹⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/BN.FIN.TOTL.CD?locations=KZ>

V roce 2013 došlo ke zlomu a účet se dostal do záporných hodnot. V následujících letech se tento deficit nadále snižoval a minima dosáhl v roce 2015, kdy Kazachstán vykázal největší rozpočtový deficit ve sledovaném období.

Po roce 2015 se hodnoty účtu začaly zlepšovat, nicméně zůstaly záporné až do roku 2018, kdy byl zaznamenán opětovný posun do kladných hodnot. V roce 2019 však znovu došlo k poklesu a v roce 2020 dosáhl druhé nejvyšší záporné hodnoty.

Tabulka 3: Saldo chyb a opomenutí

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo chyb a opomenutí	4,76	-4,27	-1,46	-6,63	0,373	-0,57	-1,27	-3,81	2,68	1,5	-2,7

Zdroj: The World Bank (vlastní zpracování)¹⁵

Chyby a opomenutí – do účtu chyb a opomenutí se zachycují transakce, které nebyly řádně zaznamenány v platební bilanci z důvodu problémů při jejich evidenci (např. hotovostní zásoby domácností v cizí měně) nebo z důvodu časového skluzu (např. evidence pohybu zboží podle celní statistiky a podnikových účtů může probíhat v různých obdobích). Záporné hodnoty mohou být způsobeny těmito důvody: podhodnocení odtoku (dovoz zboží a služeb, pohledávky z důchodů, zvýšení aktiv, snížení pasiv) nebo nadhodnocení přítohu (vývoz zboží a služeb, pohledávky z důchodů, zvýšení pasiv, snížení aktiv). V souladu s tím jsou kladné chyby a opomenutí spojeny s podhodnocením přílivu nebo nadhodnocením odlivu.

5.7. Veřejný dluh

Státní dluh lze rozdělit do dvou hlavních částí – na vnější dluh a vnitrostátní dluh.

Vnější dluh zahrnuje závazky vůči subjektům mimo Republiku Kazachstán, včetně nerezidentů, zahraničních států a mezinárodních organizací.

Naopak vnitrostátní dluh se týká závazků vůči rezidentům Republiky Kazachstán.

Vláda Republiky Kazachstán nese odpovědnost za zajištění správy a organizace všech záležitostí spojených se státním dluhem. To zahrnuje zabezpečení potřebného financování a dohled nad službami souvisejícími se státním dluhem.

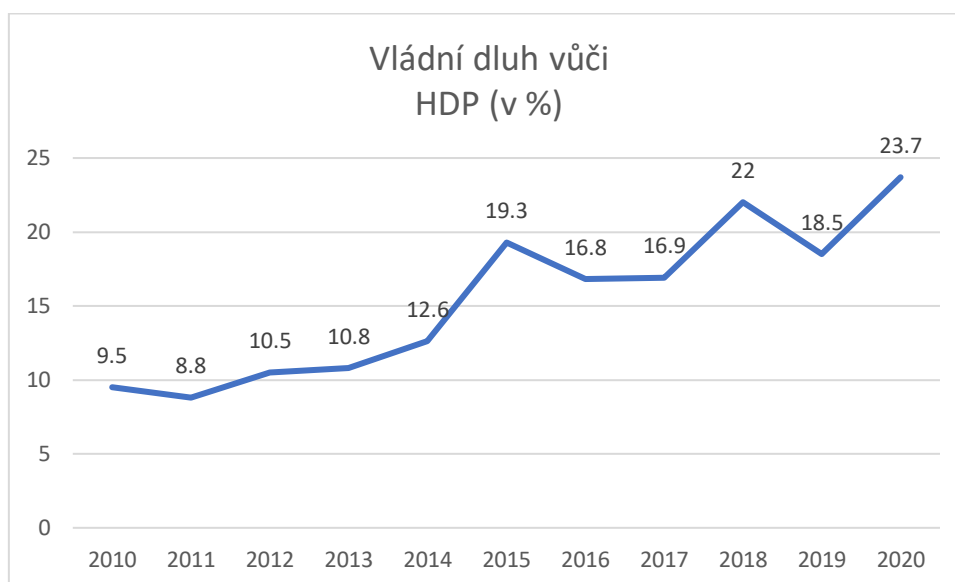
¹⁵ <https://data.worldbank.org/indicator/BN.KAC.EOMS.CD?locations=KZ>

Tabulka 4: Vývoj vnějšího dluhu

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Vnější dluh (v mld. USD)	119,2	123,8	136,9	148	157,1	153,5	163,8	167,5	158,8	156,8	163,4
z toho: vládní sektor (sestavující z vnějšího dluhu vlády, Národní banky a podniků republiky z úvěrů se státními zárukami)	5,1	5,4	5,4	5,6	8,2	12,2	12,9	12,99	12,3	13,3	15,2

Zdroj: Národní banka Kazachstánu (vlastní zpracování)¹⁶

Graf 11: Vládní dluh vůči HDP

Zdroj: The World Bank (vlastní zpracování)¹⁷

V roce 2010 činil zahraniční dluh Republiky Kazachstán 119,2 miliardy amerických dolarů. V tomto roce si kazašské podniky a banky začaly aktivně půjčovat na světových trzích. To spolu se stálým přítokem investic do ropných a plynových projektů se zapojením zahraničních společností vedlo k nárůstu výše dluhu o 6,8 miliardy dolarů. Růst byl ve srovnání s předchozími lety mírný: v roce 2008 činil 11,4 %, v roce 2009 –4,9 % a v roce 2010 –5,3 %. Zvýšení HDP a vývoz zboží a služeb vedly ke zlepšení ukazatelů dlouhodobé platební schopnosti země.

¹⁶ <https://www.nationalbank.kz/ru/news/godovoy-otchet-nbk>

¹⁷ <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=KZ>

Ke konci roku 2011 činil zahraniční dluh 123,8 miliardy dolarů. Vládní sektor měl dluh ve výši 5,4 miliardy dolarů, což představuje 4 % celkového dluhu. Hlavním věřitelem Kazachstánu bylo Nizozemsko a většina tohoto dluhu se vázala na investice.

Většina zahraničního dluhu připadala na sektor „Geologický průzkum“ v důsledku investic zahraničních společností do rozvoje zásob ropy, plynu a zlata v Kazachstánu.

V roce 2012 dosáhl zahraniční dluh Kazachstánu 137 miliard dolarů, pak se roku 2013 se zvýšil na 148,7 miliardy dolarů a v roce 2014 na 157,1 miliardy dolarů. Tento růst byl způsoben především půjčkami a emisemi dluhopisů, které byly použity na financování projektu „Západní Evropa – Západní Čína“ (dálnice), výstavbu dálnic, a také na rekonstrukci elektrických sítí a rozvoj dopravní infrastruktury. Stojí za zmínku, že vliv světových událostí, jako pokles cen ropy a nestabilita ve světě (konflikt na Ukrajině, znehodnocení ruského rublu, zavedení sankcí atd.), se projevil i na ceně dluhových cenných papírů kazašských společností, což ovlivnilo zadlužení země.

V roce 2015 se dluh snížil o 4 miliardy dolarů, přesto znehodnocení tenge vedlo ke zvýšení měnového rizika. Následně v letech 2016 a 2017 začal dluh opět stoupat a dosáhl výše 167,5 miliardy dolarů, a to především v důsledku půjček z Číny na výstavbu silnic a dálnic. Hlavními věřiteli země jsou mezinárodní organizace, zahraniční banky a další zahraniční společnosti. V roce 2020 dluh vzrostl na 163,4 miliardy dolarů, částečně v důsledku půjček na snížení vlivu pandemie covidu-19 a pomalejšího hospodářského růstu v důsledku klesajících cen ropy.

5.8. Zahraniční sektor

5.8.1. Export a import

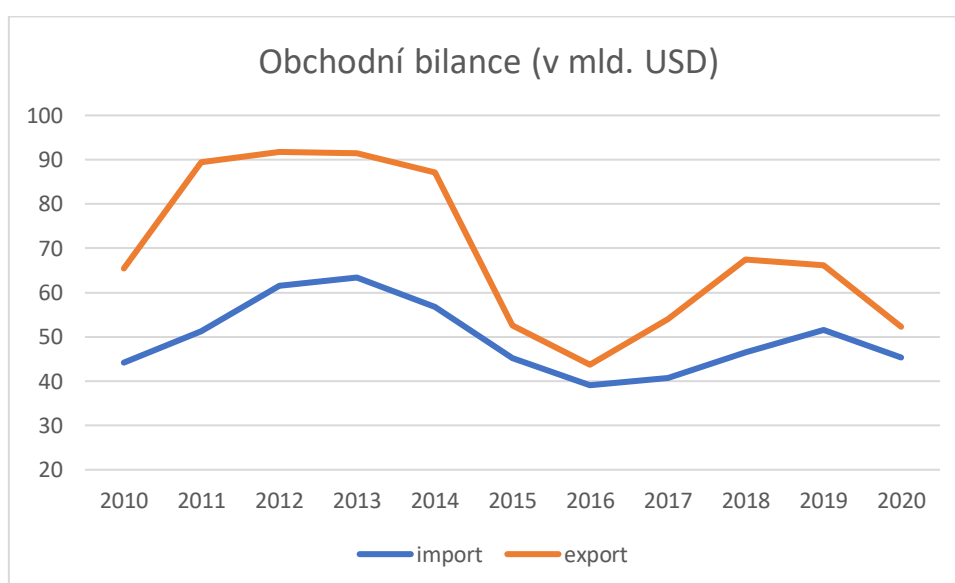
Mezinárodní obchod hraje v ekonomice Kazachstánu významnou roli, protože země je bohatá na přírodní zdroje, zejména ropu a zemní plyn, minerály a kovy a tvoří velkou část HDP země. Její ekonomika je výrazně závislá na mezinárodním obchodu a značná část HDP je tvořena obchodní činností. Země dosahuje přebytku obchodní bilance, což přispívá k jejímu hospodářskému růstu a rozvoji. Vzhledem k velké závislosti země na vývozu komodit je však Kazachstán stále náchylný k výkyvům cen na světových trzích a ekonomickým trendům, které představují potenciální rizika pro jeho ekonomiku.

Ve vývozu převažují ropa a zemní plyn, které tvoří klíčovou část celkového exportu Kazachstánu. Dalšími významnými vývozními komoditami jsou kovy a nerosty, například

měď, železo a zlato, chemické látky a zemědělské produkty, jako jsou pšenice a dobytek. V posledních letech se země snaží diverzifikovat svou exportní základnu podporou vývozu jiných než surovinových produktů, jako jsou zpracované potraviny, textil a stroje.

Mezi hlavní importní komodity Kazachstánu patří stroje a zařízení, chemikálie, potraviny a dopravní prostředky. Země také importuje některé suroviny pro svůj zpracovatelský průmysl. Kazachstán se v posledních letech snaží snižovat svou závislost na dovozu zboží prostřednictvím podpory domácí výroby a produkce.

Graf 12: Obchodní bilance

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)¹⁸

Mezi klíčové obchodní partnery Kazachstánu patří Čína, Rusko, Evropská unie (nejvyšší obrat s Itálií, Nizozemskem, Francií) a další země Společenství nezávislých států (SNS). Země v posledních letech usiluje o diverzifikaci svých obchodních partnerů, mimo jiné rozšířením obchodu s Blízkým východem a Asií. Kazachstán také podepsal řadu obchodních dohod s dalšími zeměmi a regiony, včetně Eurasijského ekonomického svazu (EAEU), která zahrnuje Rusko, Bělorusko, Arménii a Kyrgyzstán, a obchodních dohod s Čínou, Evropskou unií a dalšími zeměmi.

Z grafu vyplývá, že Kazachstán celkově udržuje rovnováhu mezi importem a exportem. Je vidět kladnou obchodní bilanci, země vyváží více, než dováží. Ve sledovaném období docházelo k výrazným výkyvům v obou sektorech. V letech 2010 až

¹⁸ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/31/statistic/6>

2013 došlo k poměrně prudkému nárůstu obou ukazatelů, kdy import dosáhl maximální hodnoty 63,4 mld. dolarů. Hodnota exportu se v letech 2012–2013 příliš neměnila, vrcholu dosáhla v roce 2012 a o rok později mírně klesla na 91,4 miliardy dolarů. Dále v důsledku devalvace a zhoršení situace partnerských zemí kazašské zboží na mezinárodních trzích zlevňuje, zatímco dovoz zdražuje. Rusko a Čína, které tvoří významnou část kazašského exportu, procházejí oslabením ekonomiky, což vedlo ke snížení exportu do těchto zemí.

Celkově od roku 2017 pokračoval vzestupný trend vývoje zahraničního obchodu. Nicméně ukazatele stále zůstaly vzdálené hodnotám do roku 2015, kdy převedení národní měny na plovoucí směnný kurz vedlo k jejímu dramatickému oslabení. Rok 2020 byl rokem rekordního poklesu zahraničního obchodu za poslední tři roky. Objem obratu zboží dosáhl 85,0 mld. dolarů, o 13,0 % méně než v roce 2019 (97,8 mld. dolarů).

Cílem obchodní politiky Kazachstánu je podpora hospodářské diverzifikace a udržitelného rozvoje. Země se snaží omezit obchodní překážky a podporovat otevřenější a transparentnější obchodní prostředí, mimo jiné modernizací celních postupů a předpisů. Kazachstán se také účastní regionálních a mnohostranných obchodních iniciativ, včetně Světové obchodní organizace (WTO), s cílem podporovat volný a spravedlivý obchod.

Tabulka 5: Vývoj exportu a importu

mld. USD	Import	Export	Obchodní bilance
2010	44,26	65,5	21,24
2011	51,34	89,5	38,16
2012	61,60	91,75	30,15
2013	63,40	91,38	27,98
2014	56,75	87,11	30,36
2015	45,24	52,58	7,34
2016	39,08	43,71	4,63
2017	40,75	54,04	13,29
2018	46,45	67,48	21,03
2019	51,63	66,2	14,57
2020	45,33	52,23	6,90

Zdroj: Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics (vlastní zpracování)¹⁹

¹⁹ <https://old.stat.gov.kz/official/industry/31/statistic/6>

5.8.2. Zahraníční investice

Získání a efektivní využití zahraničních investic v kazašské ekonomice má pro ni velký význam. Přispívá k finanční stabilitě, potlačuje inflaci a modernizuje ekonomiku. Přímé zahraniční investice, pokud jsou využívány rozumně, přispívají k diverzifikaci exportu, vytvářejí v zemi další pracovní místa a ve srovnání se zahraničními půjčkami nezvyšují zadlužení země.

Přímý investor je investor, který má ve společnosti významný vlastnický podíl, obvykle alespoň 10 % akcií této společnosti. Přímé investice mohou zahrnovat různé formy investic, jako jsou komodity, nemovitosti a finanční zdroje.

Portfoliové investice naopak označují investice, v nichž má investor menší než desetiprocentní majetkový podíl v podniku. Může jít o investice do cenných papírů, které zajišťují přístup k podniku, a také do dluhopisů i jiných dluhových cenných papírů.

Tabulka 6: Přímé investice

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Přímé investice (v mld. USD)	22,2	26,5	28,9	24	23,8	15,4	21,4	20,9	24,3	24,4	17,2

Zdroj: Kazakh Invest National Company (vlastní zpracování)

V tabulce uvedené údaje představují přímé zahraniční investice v Kazachstánu v letech 2010 až 2020 v miliardách dolarů. Přímé zahraniční investice měly obecně rostoucí trend až do roku 2019, kdy dosáhly maxima 28,9 miliardy dolarů v roce 2012.

V následujících třech letech došlo k poklesu, kdy se v roce 2015 přímé zahraniční investice snížily na 15,4 miliardy dolarů.

Mezi lety 2016–2019 znovu došlo k růstu hodnot, po celé toto období si přímé investice udržovaly relativně stabilní úroveň, která se pohybovala kolem hranice 24 miliard dolarů, což odráží stabilní investiční klima.

Nicméně pandemie covidu-19 měla významný dopad, když došlo k prudkému poklesu na 17,2 miliardy dolarů v roce 2020. Tento pokles souvisí s celosvětovým trendem snižování investic v důsledku ekonomické nejistoty a narušení mezinárodních obchodních aktivit způsobených pandemií.

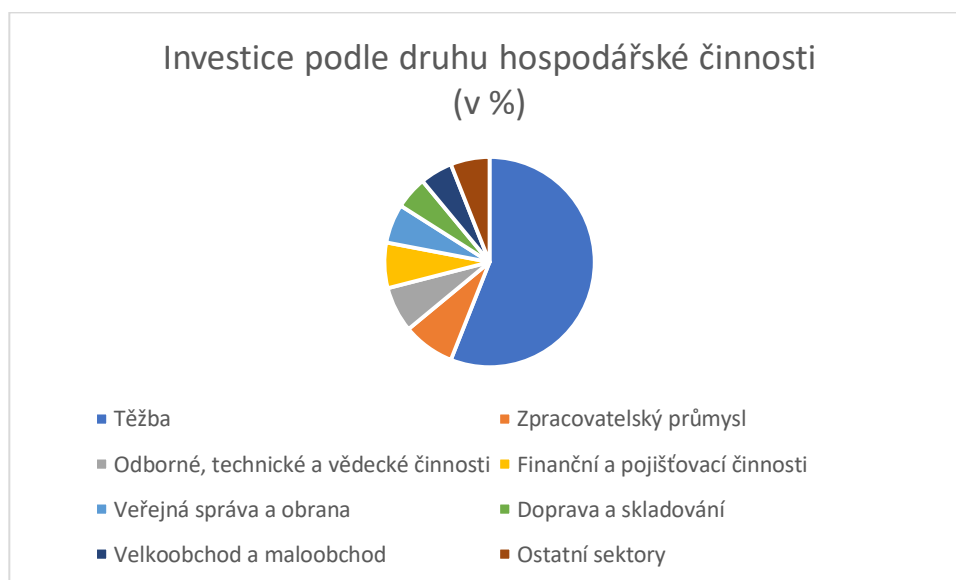
K roku 2020 patřilo mezi největší země podle objemu kumulovaných investic v Kazachstánu, které přesahovaly 10 miliard dolarů, šest zemí – Nizozemsko, USA, Velká Británie, Čína, Francie a Rusko. Na ně připadalo 75 % kumulovaných investic všech typů

v ekonomice země, z toho 80 % přímých investic, 94,5 % portfoliových a 44,2 % ostatních investic. Od roku 2010 dosáhl podíl Nizozemska a Číny na celkovém objemu přímých zahraničních investic nejvyšší hodnoty (Dodonov, 2020).

Podle Národní banky Republiky Kazachstán je Evropská unie hlavním zdrojem přímých zahraničních investic v Kazachstánu.

Analýza vývoje přímých zahraničních investic v Kazachstánu ukazuje těsný vztah mezi objemem investic a oblastmi, kam směřují. Největší investoři z Evropy, jako jsou Nizozemsko, Francie, a také Spojené království, tak investují většinu svých prostředků do geologického průzkumu a těžebního průmyslu. Například přibližně 83 % nizozemských investic a přibližně 41 % investic Spojeného království směřuje do těchto odvětví.

Graf 13: Investice podle druhu hospodářské činnosti

Zdroj: Národní banka Republiky Kazachstán (vlastní zpracování)²⁰

To znamená, že změny světových cen komodit mají významný dopad na investice do Kazachstánu. Krize na trhu s ropou a kovy v letech 2014–2016, která byla doprovázena poklesem cen komodit, měla výrazný dopad na příjmy společností v těchto odvětvích; pokles příjmů těžebního průmyslu v té době vedl k poklesu celkového objemu investic v zemi.

5.9. Strategie „Kazachstán – 2050“

Cílem této kapitoly je analyzovat strategické cíle a úkoly, před kterými stojí Republika Kazachstán v souvislosti s její snahou stát se do roku 2050 jednou

²⁰ <https://www.nationalbank.kz/ru/news/godovoy-otchet-nbk>

z 30 nejrozvinutějších zemí světa, jak je uvedeno ve strategii „Kazachstán – 2050“. Hlavní pozornost je věnována úloze těžebního průmyslu v ekonomice Kazachstánu a jeho dopadu na různé oblasti rozvoje země.

Strategii „Kazachstán – 2050“ v roce 2012 prezentoval prezident Nursultan Nazarbajev a stanovil v ní sedm prioritních cílů, mezi něž patří posílení státnosti, nové principy hospodářské politiky, podpora podnikání, vytvoření nového sociálního modelu, moderní vzdělávací a zdravotnický systém, zdokonalení státního zřízení a vytvoření adekvátní mezinárodní politiky.

Kazašská ekonomika měla před sebou v letech 2009 až 2020 řadu ambiciózních cílů a výzev. Vládní plán předpokládal do roku 2020 dosažení 30procentního růstu HDP v porovnání s rokem 2009. Tento plán byl stanoven po roce 2009, kdy byla zaznamenána jedna z nejnižších hodnot HDP v důsledku dopadů globální finanční krize. Během následujících deseti let podléhala ekonomika Kazachstánu značným výkyvům, včetně těch, které souvisely s cenami ropy. V roce 2013 se ekonomika oproti hodnotám z roku 2009 dvojnásobně zlepšila, ovšem následně začala v podmínkách nové krize klesat. Přesto se do konce roku 2020 podařilo dosáhnout stanoveného cíle růstu ekonomiky o třetinu.

Podle informace z webových stránek premiéra Republiky Kazachstán se také očekávalo, že inflace v roce 2020 se bude pohybovat v rozmezí 5–8 % ročně. V roce 2019 činila inflace 5,4 %, což se blíží spodní hranici předpokládaného rozpětí.

Mezi další důležité vládní plány patří zvýšení podílu zpracovatelského průmyslu na HDP na 13 % do roku 2020 a zvýšení podílu vývozu nerostných surovin na celkovém vývozu na 45 %. Zároveň se předpokládalo zdvojnásobení produktivity práce ve zpracovatelském průmyslu. Ve skutečnosti se však, jak uvedl kazašský prezident v srpnu 2019, podíl zpracovatelského průmyslu na HDP pohybuje již 10 let kolem 11 % a růst produktivity práce v roce 2018 dosáhl pouze 4 %. Podíl zpracovatelského průmyslu na celkovém vývozu se také snížil z vrcholu 34 % v roce 2016 na 26 % v roce 2018.

Těžební průmysl hraje v kazašské ekonomice klíčovou roli, představuje značný objem HDP, exportu a přitahuje zahraniční investice. Důraz se klade zejména na odvětví ropy a zemního plynu, které zajišťuje podstatnou část rozpočtových příjmů a příjmů z vývozu. Vzhledem ke své geografické poloze a závislosti na přírodních zdrojích je Kazachstán zranitelný vůči vnějším faktorům. Mezi ně patří kolísání cen komodit, situace u hlavních obchodních partnerů (Evropská unie, Čína a Rusko). I nadále tak v ekonomice

Kazachstánu dominuje sektor těžby ropy a zemního plynu, což omezuje diverzitu ostatních průmyslových odvětví. Diverzifikace ekonomiky je nezbytná pro dosažení stanovených strategických cílů.

Těžební průmysl vyžaduje vysokou energetickou náročnost. Následkem této skutečnosti jsou vysoké emise skleníkových plynů, což vytváří ekologická rizika a ohrožuje udržitelnost současného modelu hospodářského rozvoje.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo provedení analýzy makroekonomických ukazatelů Republiky Kazachstán v období let 2010–2020. Uvažovanými ukazateli byly hrubý domácí produkt, inflace, míra nezaměstnanosti, veřejný dluh a zahraniční obchod. Základ studie představovaly oficiální statistické údaje a analýza trendů vývoje těchto ukazatelů.

Součástí analýzy byly rovněž identifikace faktorů ovlivňujících hospodářský rozvoj země a identifikace aktuálních problémů. K tomuto účelu byly použity údaje z oficiálních zdrojů, jako jsou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a Mezinárodní měnový fond.

Během sledovaného desetiletí se kazašská ekonomika potýkala s řadou výzev a snažila se dosáhnout cílů stanovených vládou. Po globální ekonomické krizi v letech 2008 a 2009 následovaly pokles HDP a výrazný ekonomický propad. Země si kladla za cíl dosáhnout do roku 2020 30% růstu HDP. Počátkem desetiletí kazašská ekonomika rostla, později se však v důsledku vnějších i vnitřních faktorů tempo růstu zpomalilo. Nakonec se zemi v dlouhodobém horizontu podařilo cíle růstu HDP dosáhnout. Míra inflace v zemi se pohybovala v rozmezí 5–8 % ročně, tedy zhruba v rámci cílového rozpětí. Míra nezaměstnanosti v Kazachstánu zůstává v posledním desetiletí relativně stabilní, přičemž nejvyšší byla v roce 2010 (5,3 %), nejnižší naopak v letech 2018 a 2019 (4,8 %). Důležitým faktorem byl nárůst zahraničního dluhu země, který ze 119,2 miliardy amerických dolarů v roce 2010 zvýšil na 163,4 miliardy dolarů v roce 2020, což bylo způsobeno aktivním zadlužováním na světových finančních trzích za účelem financování různých infrastrukturních projektů a dalších účelů. Současně si Kazachstán udržoval navzdory zvyšujícímu se dluhu kladnou obchodní bilanci, což přispělo k posílení jeho ekonomiky.

Jedním z klíčových aspektů hospodářského rozvoje Kazachstánu zůstává jeho závislost na nerostných surovinách, zejména na ropě a plynu. V období let 2010–2020 se vývoz ropy i zemního plynu nadále podílel na HDP země a měl podstatné zastoupení ve struktuře exportu. Tato závislost ale způsobuje závislost kazašské ekonomiky na výkyvech cen na světových trzích, což se projevilo v době poklesu cen ropy a hospodářské nestability v různých regionech světa.

Kazachstán se také zaměřuje na realizaci strategie „Kazachstán – 2050“, která stanovuje sedm prioritních cílů, včetně posílení státnosti, rozvoje hospodářské politiky, vytvoření nového sociálního modelu, vzdělávání a zdravotní péče, zlepšení státního systému

a mezinárodní politiky. Jedním z hlavních cílů této strategie je diverzifikace ekonomiky s cílem snížit závislost na ropném a plynárenském sektoru.

Vzhledem ke změnám ekonomických ukazatelů, jako jsou HDP, inflace a nezaměstnanost, zůstává Kazachstán zemí s velkým potenciálem pro trvalý rozvoj. Země nadále pokračuje v realizaci svých strategických cílů, včetně ekonomické diverzity a odolnosti vůči vnějším výzvám. Klíč k dosažení úspěchu bude spočívat v účinném řízení ekonomických změn a realizace strategie „Kazachstán – 2050“. Vzhledem ke své zeměpisné poloze a zdrojům má Kazachstán potenciál pro trvale udržitelný a všestranný rozvoj, který přispěje k dosažení jeho cílů do roku 2050.

Seznam použitých zdrojů

1. Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2023. Statista [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>
2. Běžný účet. The World Bank [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD?end=2020&locations=KZ&start=2010>
3. BOGDANOVA, T.A. 2016. Makroekonomie: učebnice. Pětrohrad : Изд-во Политехн. ун-та, 2016. УДК 330.101.541.
4. BRČÁK, Josef, SEKERKA, Bohuslav a STARÁ, Dana. 2014. Makroekonomie - teorie a praxe. Plzeň : Ales Čenek, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.
5. Budgeting in Kazakhstan. OECD JOURNAL ON BUDGETING [online]. 2019 [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/Budgeting-in-Kazakhstan-ENG.pdf>
6. Bureau of national statistics [online]. [cit. 2023-10-26]. Dostupné z: <https://stat.gov.kz/en/>
7. Chyby a opomenutí. The World Bank [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.KAC.EOMS.CD?end=2020&locations=KZ&start=2010>
8. DODONOV, Vyacheslav, 2020. Investment activity of leading countries of the world in Kazakhstan [online]. 113 [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: doi:10.20542/2073-4786-2020-3-94-113
9. Finanční účet. The World Bank [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.FIN.TOTL.CD?locations=KZ>
10. GULYAEVA, Olga a UMANSKA, Viktoriia. 2016. A PUBLIC DEBT: ITS ESSENCE, IMPACT ON ECONOMY AND REDEMPTION POSSIBILITIES. Економічний вісник університету. 2016, Sv. 29/1.
11. HOLMAN, Robert. 2018. Makroekonomie. Středně pokročilý kurz. Praha : C.H.Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-541-1.
12. ILO. Mezinárodní organizace práce [online]. [cit. 2023-10-26]. Dostupné z: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
13. Investment Committee of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan: Cooperation with OECD [online], 2020. [cit. 2023-08-12]. Dostupné z: <https://www.gov.kz/memleket/entities/invest/press/article/details/2302?lang=en>

14. JUREČKA, Václav a kolektiv. 2017. Makroekonomie 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Grada Publishing, a.s., 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.
15. KAN, G.V. 2011. Dějiny Kazachstánu. Almaty : Алматыкітап баспасы, 2011. ISBN 978-601-01-0740-3.
16. Kapitalový účet. The World Bank [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.TRF.KOGT.CD?end=2020&locations=KZ&start=2010>
17. Kazakh Invest National Company: Foreign Direct Investments in Kazakstan [online]. In: . [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://invest.gov.kz/upload/iblock/5c6/5c65261990c023bca29fa03c8ac475ab.jpg>
18. KHAMZAYEVA, A.V., R.E. ELEMESOV, A.M. MYRZAKHMETOVA a S.T. ZHAKUPOVA. Peculiarities of the Monetary Policy of Countries with a Resource-Based Economy. Revista Espacios [online]. Revista Espacios, 2017, 2017(38(52)), 12 [cit. 2023-03-04]. ISSN 0798 1015. Dostupné z: <https://www.revistaespacios.com/a17v38n52/a17v38n52p29.pdf>
19. National Bank of Kazakhstan [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://www.nationalbank.kz/en/news/platezhnyy-balans/rubrics/1702>
20. Official information source of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan [online]. [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <https://primeminister.kz/en>
21. SHULIMOVA, A.A. 2018. Makroekonomie : učebnice. Krasnodar : КубГАУ, 2018. ISBN 978-5-00097-600-5.
22. Vládní dluh vůči HDP. The World Bank [online]. [cit. 2023-10-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=KZ>
23. WAWROSZ, Petr, a další. 2012. Makroekonomie: základní kurz. 1. vydání. Praha : Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2012. ISBN 978-80-7408-059-3.

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj hrubého domácího produktu	24
Tabulka 2: Nominální a reálný měnový kurz tenge	31
Tabulka 3: Saldo chyb a opomenutí.....	38
Tabulka 4: Vývoj vnějšího dluhu	39
Tabulka 5: Vývoj exportu a importu	42
Tabulka 6: Přímé investice	43

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj hrubého domácího produktu.....	26
Graf 2: Složení spotřebního koše zboží v Kazachstánu	27
Graf 3: Vývoj míry inflace a indexu spotřebitelských cen	27
Graf 4: Míra nezaměstnanosti.....	29
Graf 5: Státní rozpočet.....	33
Graf 6: Podíl rozpočtu na obyvatele.....	34
Graf 7: Vývoj běžného účtu.....	35
Graf 8: Vývoj cen za barel ropy.....	36
Graf 9: Vývoj kapitálového účtu.....	36
Graf 10: Vývoj finančního účtu	37
Graf 11: Vládní dluh vůči HDP	39
Graf 12: Obchodní bilance.....	41
Graf 13: Investice podle druhu hospodářské činnosti	44